

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

**СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
ЗА ПЕРИОД 2010–2014.**

Бања Лука, новембар 2009. године

УВОД

Уставни основ за доношење Стратегије образовања садржан је у Амандману XXXII тачка 12. на члан 68. Устава Републике Српске, према којем Република Српска уређује и обезбјеђује бригу о дјечи и омладини, образовању, култури и заштити културних добара, као и на члан 70. тачка 2. Устава Републике Српске, којим је утврђено да Народна скупштине Републике Српске доноси законе, друге прописе и опште акте.

Образовање и васпитање доприноси побољшању квалитета живота људи, било посредно или непосредно. Посредно, на тај начин што оспособљава становништво да успјешно обављају основне животне функције којима се задовољавају егзистенцијалне и социјалне потребе. Непосредни допринос образовања и васпитања квалитету живота огледа се у развоју способности појединаца да процесом учења остваре своје додатне могућности.

У савременим развијеним друштвима главни покретачи развоја су наука и едукација (образовање и васпитање). За малу земљу каква је Република Српска, развој људских ресурса је посебно важан за развој свих других друштвених подсистема. Република Српска мора бити отворена према Европи и свијету. Како сваки аспект националног развоја остварују људи, тако развој људских ресурса треба бити национални приоритет.

Због све веће важности образовања за национални развој у развијеним земљама Европске уније, истраживање, образовање и стручно оспособљавање представљају основна нематеријална улагања. Образовање треба осигурати одрживи национални развој, успјешну интеграцију у Европску унију, национални идентитет очувањем културне баштине и трајни лични развој становништва.

У овом периоду развоја Републике Српске, образовање је једини сигуран пут који води ка одрживом развоју и успјешној интеграцији у Европску унију и свјетске економске и цивилизацијске токове. Међународна конкурентност обезбиједиће се прије свега путем комуникације и интеграције образовног кадра, ученика и студената, како са економски развијеним земљама западних култура, тако и са земљама транзиционих економија славенског културног наслеђа. Од високог образовања се очекује да на овом путу заузме лидерску позицију, те да креира и води реформске процесе кроз цјелокупну институционалну структуру образовног система Републике Српске.

Образовни систем Републике Српске пролази кроз реформске процесе на свим нивоима. Од предшколског васпитања и образовања, преко основношколског, средњошколског и високошколског образовања, до образовања одраслих, спроводи се низ системских промјена кроз интегрални концепт цјеложивотног учења а с основним циљем стварања друштва заснованог на знању.

У годинама иза нас, образовне и државне структуре Републике Српске, у сарадњи са представницима међународне заједнице, реализовале су низ реформских пројеката чија су достигнућа довољан квантум знања и искуства за идентификовање основних праваца развоја образовног система сагласног са европским образовним простором. Прошла 2008. година била је година сумирања свих стечених искустава и њихове корелације са специфичностима и потребама друштвене заједнице у Републици Српској, на основу чега су успостављене основе конзистентног образовног система Републике Српске доношењем системских закона.

У средњорочном периоду пред нама се у први план постављају задаци унапређења квалитета образовања повећањем ефикасности и ефикасности образовног система. То, прије свега, подразумијева стварање услова за имплементацију модерних образовних метода и техника примијењених од оспособљеног и компетентног образовног и научног кадра.

Овакво стање у области образовања Републике Српске и основна полазишта за будући развој представљени су у Информацији Народној скупштини Републике Српске, која је посветила посебну пажњу њеном разматрању и образовним структурама и поставила значајне задатке за унапређење образовања у наредном периоду. Посебно одговорни задаци налазе се пред високим образовањем кроз чију интеграцију и реформу су идентификована крупна питања будућег развоја образовног система Републике Српске на свим нивоима. Ови задаци, као и други компетентни извори, послужили су Министарству просвете и културе Републике Српске да сачини концепт Стратегије образовања, који треба да послужи за спровођење јавних консултација с циљем трасирања конзистентних и општеприхваћених праваца развоја образовања у Републици Српској.

Полазна основа ове стратегије је концепција цјеложивотног образовања, односно концепција „друштва које учи“. То су два комплементарна концепта које UNESCO, OECD, WB, ILO и друге међународне организације препоручују као основу за вођење савремене политике образовања и реформе образовног система. Образовање током цијелог живота и васпитање односи се на усклађивање образовања (али и васпитања) у свим добима старости и обухвата три главна облика образовања: формално образовање/васпитање (школовање), неформално образовање те самообразовање. Главни разлози настанка концепције цјеложивотног образовања су све брже технолошке и друштвене промјене због којих постојеће знање све брже застаријева а ново се знање све брже ствара, па је потребно учити читав живот а не само у дјетињству и младости.

Основни појмови

ВАСПИТАЊЕ. Од самог почетка постојања људи и њихових односа (производних, гентилних, друштвених, комуникацијских) постојало је и васпитање као нужна и стална функција „производње“ њихова живота, па према томе и њихове историје. Васпитање је у свом првобитном, дакле историјском облику, било интегрална функција постојећег начина живота и био је њиме ограничен.

ОБРАЗОВАЊЕ - педагошки процес у функцији обогаћивања људске спознаје. Обухваћа усвајање одређеног система знања, формирања практичних умијећа и навика а то је претпоставка и темељ развита спознајних снага и способности, обликовање научног погледа на свијет, за повезивање знања с практичном, професионалном и било којом другом дјелатношћу.¹

СТРАТЕГИЈА је скуп правила, принципа и закона, који се користе у доношењу дугорочних управљачких акција у функцији система на који се односи. Такође означава методику активности појединца или групе која треба да обезбиједи што рационалније остваривање постављених циљева². У документу СТРАТЕГИЈА ОБРАЗОВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ примјеном метода стратешког планирања идентификован је већи број појединачних стратегија које су оријентисане на остваривање ОПШТИХ и СТРАТЕШКИХ ЦИЉЕВА у специфичним областима образовног система. Ради веће прегледности и стварања претпоставки за ефективније планирање СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТАТА, идентификоване стратегије су груписане у шест СТРАТЕШКИХ ПРАВАЦА.

СИСТЕМ подразумејева скуп међусобно повезаних или интерактивних елемената у сврху остваривања одређеног циља. У овом документу појам ОБРАЗОВНИ СИСТЕМ означава јединство повезаних нивоа образовања у којима се одвијају ПРОЦЕСИ ОБРАЗОВАЊА.

---

¹ Педагошка енциклопедија 2, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1989.

² Куколеча, Организационо – пословни лексикон, Рад, Београд, 1986.

Методолошке основе

У поступку израде и усвајања документа СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПЕРИОД 2010-2014. могућа су два концептуална приступа:

1. Полазећи од утврђених стратегија развоја како Републике Српске као цјелине, тако и секторских стратегија појединих сегмената друштва, идентификовати стратешке правце образовања који ће доприносити остварењу успостављених интегралних стратешких циљева;
2. Полазећи од општеприхваћеног става да су систем образовања и људски ресурси кључне претпоставке за развој и напредак одређене друштвене заједнице, стратешки правци се идентификују из оцјене тренутног стања у образовању те одређују да управо образовни систем постане основни генератор друштвеног развоја.

Садашње стање у Републици Српској и БиХ окарактерисано је недовољно усаглашеним друштвено-политичким односима, из чега произилазе оквирно и дјелимично исказане општедруштвене стратегије развоја. Због тога се у методолошком приступу у први план ставља други концептуални приступ у припреми стратегије образовања, надограђен ставовима и одређењима већ усвојених секторских стратегија и других стратешких докумената.

Методологија која се користи у припреми и изради Стратегије образовања Републике Српске усаглашена је са познатим теоретским подлогама и стандардним методама стратешког планирања. Провјерена је од међународног сертификационог тијела *Lloyd's Register Quality Assurance* у оквиру сертификованог Система менаџмента квалитетом Министарства просвјете и културе. Поступак се спроводи кроз реализацију следећих фаза:

- I. **ФАЗА:** Идентификација МИСИЈЕ, ВИЗИЈЕ И ВРИЈЕДНОСТИ образовног система;
- II. **ФАЗА:** Ситуациона анализа стања у образовању на бази расположивих аналитичких докумената те мишљења и ставова заинтересованих страна;
- III. **ФАЗА:** Идентификација и усаглашавање стратешких циљева образовања;
- IV. **ФАЗА:** SWOT анализа с циљем идентификације стратегија за достизање постављених циљева;
- V. **ФАЗА:** Припрема стратешког АКЦИОНОГ ПЛАНА и планирање стратешких пројеката – временска димензија и димензија извора финансирања;
- VI. **ФАЗА:** Успостављање концепта за пренос стратешких (општих) циљева на мјерљиве индикаторе и оперативне циљеве те успостављање статистике за континуирано праћење напретка и евалуацију стратегије.

С циљем реализације активности предвиђених за спровођење наведених фаза стратешког планирања, формиран је стручни тим састављен од стручњака Министарства просвјете и културе надлежних за стратешко планирање и експертски тим, којег чине истакнути експерти у области образовања именовани од Владе Републике Српске. Стручни тим је сачинио план активности на изради стратегије образовања у којем су садржане неке од референтних активности из плана рада у 2008. и 2009. години, а прије свих, активности на припреми аналитичких извјештаја о стању образовања за Владу и Народну скупштину Републике Српске те Трећа конференција о високом образовању.

1. СТАЊЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ³

Стручни тим Министарства просвјете и културе прикупио је, прегледао и анализирао сљедећу информационо-документациону основу за израду ситуационе анализе стања у образовању Републике Српске:

1. Резултати међународних пројеката у вези са реформом образовног система спроведених у Републици Српској и БиХ у претходном периоду (Одјелење за европске интеграције Министарства просвјете и културе);
2. Стратешки правци развоја образовања БиХ (Савјет министара БиХ);
3. Прелиминарна анализа стања образовања у Републици Српској према европским индикаторима (Министарство просвјете и културе);
4. Извјештај о одржаним састанцима и разговорима са око 800 чланова школског менаџмента током августа 2008 (Министарство просвјете и културе);
5. Информација о стању образовања у Републици Српској и закључци (Народна Скупштина РС);
6. Аналитичка грађа и усвојени документи уписне политике за средње школе и универзитете у 2008. и 2009. години (Министарство просвјете и културе);
7. Извјештај и закључци одржаних конференција о високом образовању и образовном систему (Министарство просвјете и културе);
8. Донесене секторске стратегије и развојни планови институција Републике Српске од интереса за образовни систем;
9. Други релевантни документи и извори.

У процесу транзиције друштвеног система у Босни и Херцеговини и Републици Српској, вођеног према европским интеграцијама, присутне су значајне активности међународне заједнице кроз пројекте реформе образовања. Савјет за провођење мира (РС) је у Бриселу 2003. године усвојио државну политику за реформу образовања. Приоритети за БиХ идентификовани у Стратегији средњорочног развоја за образовни сектор подразумевају модернизацију свих нивоа образовног система, обуку наставног кадра, успостављање и даљи развој институција.

Реформа јавне управе у образовном сектору још увијек траје и то уз подршку пројекта Европске уније „Институционални развој и изградња капацитета образовног система БиХ“ (пројекат ИСВЕ), чије тежиште се базира на побољшању рада министарстава образовања, успостављању ефикасног система размјене информација и међусобног извјештавања те унапређењу способности њиховог особља.

Европска комисија је обезбиједила подршку реформи образовања кроз сљедеће пројекте:

1. Техничка подршка реформи образовања (PHARE 1999–2003). Пројекат је допринио развоју образовног система у БиХ према европским стандардима кроз: реализацију реформе основног и општег средњег образовања („Зелена књига и „Бијела књига“).
2. Реформа општег образовања у БИХ (2003–2006). Пројекат је пружио подршку у сљедећим областима:

---

³ У овом документу се даје скраћени и ревидирани преглед стања у образовању РС, а на бази Извјештаја о стању у образовању РС, разматраног на Народној скупштини у децембру 2008.

- Подршка ASO-у (Агенција за стандарде и оцјењивање) у припреми основе за матуру у складу са Лисабонском конвенцијом те оцјењивање наставног плана и програма заснованог на резултатима,
  - Развијен је модел оквирног наставног плана и програма за основно и опште средње образовање.
  - Спроведен је вертикални преглед јавне управе у образовном сектору,
3. Реформа стручног образовања (VET – I, II, III и GTZ). Обезбијеђена је континуирана подршка стручном образовању од 1998 до 2007. године.
  4. Реформа високог образовања. Пружена је подршка кроз два заједничка пројекта Европске уније и Савјета Европе на тему: подршка побољшању управљања и руковођења универзитетима, побољшању и хармонизацији система интерне и екстерне контроле квалитета, развој државног оквира за квалификацију за високо образовање и хармонизацију система нострификације диплома у БиХ са праксом ЕУ.
  5. Програм TEMPUS промовише сарадњу на нивоу високог образовања са партнерским земљама Западног Балкана, Источне Европе, Медитерана и Централне Азије. TEMPUS је пружио драгоцену подршку реформи и модернизацији система високог образовања на пољу развоја наставних планова и програма, управљања универзитетима и институционалном развоју.

1.1. Структура образовног система

Стратешке одреднице образовног система у Републици Српској произилазе из уставних принципа према којима се област образовања и васпитања уређује аутономно у ентитетима Босне и Херцеговине, док су на државном нивоу организоване активности координације питања од заједничког интереса и усаглашавања заједничких стандарда образовања проистеклих из европског образовног оквира. Организација и начин функционисања образовног система Републике Српске уређен је сљедећим системским законима:

Ниво Босне и Херцеговине

- Оквирни закон о основном и средњем образовању у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“ број 18/03),
- Оквирни закон о средњем стручном образовању и обуци („Службени гласник БиХ“ број 63/08),
- Оквирни закон о високом образовању у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“ број 94/07 и 59/09),

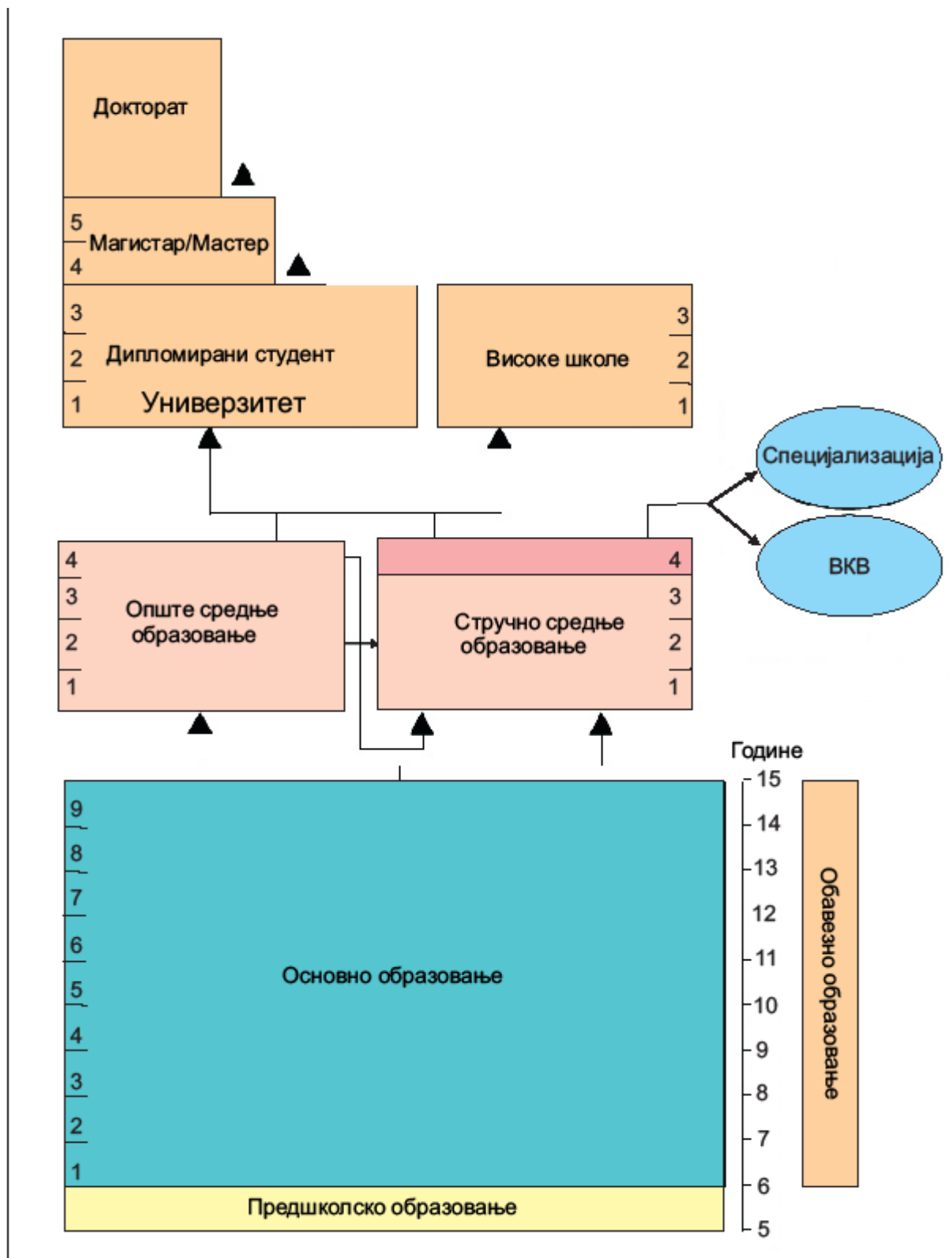
Ниво Републике Српске

- Закон о основном образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске“ број 74/08 и 71/09),
- Закон о ученичком стандарду („Службени гласник Републике Српске“ број 93/06),
- Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске“ број 74/08),
- Закон о високом образовању („Службени гласник Републике Српске“ број 85/06 и 30/07),
- Закон о студентском стандарду („Службени гласник Републике Српске“ број 34/08),

- Закон о предшколском васпитању и образовању („Службени гласник Републике Српске“ број 119/08),
- Закон о образовању одраслих („Службени гласник Републике Српске“ број 59/09),
- Закон о унији студената Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ број 71/09).

Процес доношења ових законских докумената у функцији је усаглашавања образовних модела и рјешења са европским образовним оквиром, представљеним у међународно подржаним пројектима реформе образовања и развоја образовних система у БиХ. **Тиме Република Српска јасно изражава одређење да у подручју изградње образовног система створи услове за прикључење Босне и Херцеговине Европској унији.**

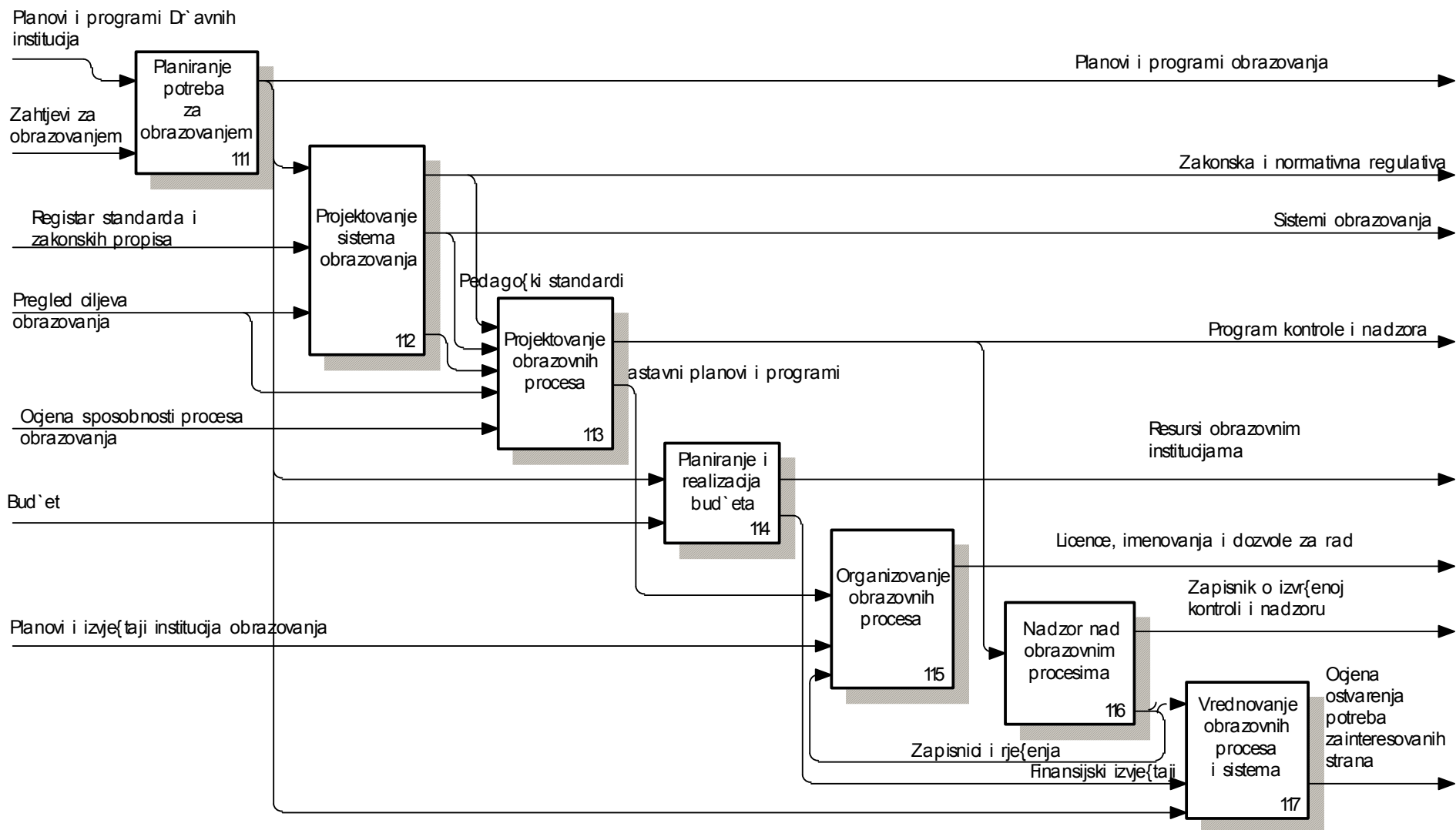
Образовање и васпитање у Републици Српској је сложени систем који се састоји од предшколског и основног образовања и васпитања, средњег општег и средњег стручног образовања, високог образовања и образовања одраслих. Интегралну структуру овог система могуће је приказати шемом на слици 1.1.

Слика 1.1: Структура образовног система у Републици Српској

Интегрални поступак функционисања образовног система у Републици Српској (развој образовних процеса и система, реализација образовања, управљање и надзор, стандардизација и евалуација) могуће је представити процесним моделом на Слици 1.2.

Слика 1.2: Процеси образовног система у Републици Српској

Интегрална одговорност над управљањем, односно планирањем, реализацијом и надзором над ефектима наведених процеса образовања налази се на Министарству просвјете и културе Републике Српске. Оперативни поступак управљања спроводи се учешћем државних институција и организација, друштвених партнера те других владиних и невладиних организација, што је у основном облику приказано у сљедећој матрици.

Табела 1.1: Матрица одговорности за процесе образовног система

ПРОЦЕС	ОДГОВОРНОСТ
111: Планирање потреба за образовањем	Влада РС, Министарство просвјете и културе, образовне установе, друштвени партнери
112: Пројектовање система образовања	Министарство просвјете и културе, Министарство цивилних послова БиХ, Конференција министара образовања, међународни партнери, универзитети
113: Пројектовање образовних процеса	Министарство просвјете и културе, Министарство цивилних послова БиХ, Републички педагошки завод, универзитети, Конференција министара образовања, међународни партнери,
114: Планирање и реализација буџета	Народна скупштина РС, Влада РС, Министарство просвјете и културе, администрација локалних заједница, Образовне установе
115: Организовање образовних процеса	Образовне установе (школе и универзитети), Министарство просвјете и културе, Републички педагошки завод, администрација локалних заједница
116: Надзор над образовним процесима	Министарство просвјете и културе, Републички педагошки завод, Инспекторат РС
117: Вредновање образовних процеса и система	Министарство просвјете и културе, Републички педагошки завод, државне и републичке агенције за област образовања

Преглед одговорности за управљање образовним процесима у Републици Српској указује на чињеницу да су оне присутне на свим друштвеним нивоима, почев од међународне заједнице, преко државних органа БиХ и Републике Српске па до друштвених партнера (привредне асоцијације, невладине организације и др.), стручних и инспекцијских органа и органа локалне заједнице. Стога је укупна успјешност и квалитет образовног система Републике Српске у директној зависности од ефективне комуникације и укупне компетентности учесника на свим нивоима.

Данашњи моменат развоја образовног система Републике Српске карактеришу бројни проблеми у овој комуникацији и компетенцијама, што значајно утиче на ефекте образовања. Ово стање могуће је представити кроз сљедеће оквирне оцјене:

- Кључни процеси у вези са развојем система образовања (112. и 113) према реформским циљевима у правилу су вођени међународним пројектима уз координацију државних органа БиХ. Циљеви и резултати ових пројеката често дивергирају од стварних потреба развоја образовног система Републике Српске фокусирајући се на институционални развој и успостављање образовног система на нивоу БиХ.

- Научноистраживачки рад у области образовања у Републици Српској није организован на институционалном нивоу, одвија се кроз појединачне пројекте и радове научних и стручних радника, презентован у часописима и научним скуповима. Овакво стање има за последицу недовољне проактивне улоге научноистраживачког рада у развоју образовног система у Републици Српској и један је од узрока недовољног искориштавања резултата међународних пројеката.
- Процес вредновања квалитета образовања (117) кроз процесе стандардизације, интерне и екстерне евалуације и акредитације још увијек није успостављен и поред обезбијеђених институционалних претпоставки (агенције на нивоу БиХ, савјети за све нивое образовања у Републици Српској).
- Недовољно су усаглашене релације и компетенције републичког и локалног нивоа у погледу развоја образовања (инвестиције, основни материјални ресурси као што су гријање и питка вода, превоз и смјештај ученика и студената, универзитетски развој и др).

Полазећи од става да институције високог образовања у Републици Српској треба да буду креатори и носиоци развоја образовног система у цјелини, Академија наука Републике Српске и Министарство просвјете и културе су у марту 2009. организовали Трећу конференцију о високом образовању, која је на посебној секцији разматрала стање у образовном систему Републике Српске. Конференција је усвојила следеће закључке:

1. Започета реформа образовања Републике Српске показује прве позитивне резултате на свим нивоима организовања образовања. На основу критичког преиспитивања постигнутих резултата реформе, потребно је интензивирати напоре свих учесника образовног система, како на реализацији започетих реформских процеса, тако и нових који ће значити потпуније остваривање болоњских захтјева.
2. Започете реформске процесе образовања треба усмјеравати према развоју људских ресурса који ће бити гарант повећању бруто друштвеног производа и укупног економског развоја Републике Српске.
3. Влада Републике Српске је средствима из инвестиционих фондова значајно подржала реформске процесе (око 50.000.000 КМ), у првом реду у обезбјеђењу потребних материјалних предуслова реформе. Сматрамо оправданим захтијевати од Владе да и даље у својим плановима пружа материјалну, али и другу помоћ на промоцији образовања као једног од битних друштвених добара.
4. Предшколско васпитање и образовање је системски регулисано и у наредном периоду предстоје значајни напори свих субјеката, а посебно локалне самоуправе на стварању неопходних услова за повећање обухвата дјецe предшколским васпитањем и образовањем.
5. У основном образовању успјешно се остварује пројекат деветогодишњег образовања. У поступцима критичког преиспитивања нашег и искуства земаља из окружења предстоји нам изналажење адекватније организације основног образовања по тријадама.
6. Обезбиједити квалитетну рану и континуирану професионалну оријентацију (ученички досије), који ће, поред осталог, омогућити идентификацију талентоване дјецe.
7. Извршити критичку анализу потребну за осавремењавање и евентуалну редукцију наставних планова и програма за основно и средње образовање.

8. Реформа средњег стручног образовања показује позитивне резултате и ефекте, што даје повјерење за наставак започетих реформских процеса у свим врстама школа и занимања. У наредном периоду битно је осмислити реформу општег средњег образовања којом би се успоставили потребни услови за наставак универзитетског образовања.
9. С обзиром на друштвене потребе за занимањима у области природних и техничко-технолошких наука, неопходно је младим генерацијама понудити рано упознавање са овим областима с циљем развоја интересовања. Овом циљу ће допринијети развој техничке културе, како кроз наставне планове и програме у основним и средњим школама, тако и кроз подршку невладином сектору у овој области.
10. Започете процесе усаглашавања уписне политике у средње школе потребно је дограђивати уз чвршћу сарадњу са свим друштвеним партнерима а с циљем бољег усаглашавања структуре уписа са друштвеним потребама.
11. У досадашњим реформским процесима утврђена је потреба потпуне ревизије постојећих и израде нових уџбеника за основне и средње школе. Министарство просвјете и културе је спремно за почетак овог пројекта у 2009. години у сарадњи са надлежним образовним институцијама.
12. С обзиром на успостављену законску регулативу, потребно је изградити механизме који обезбјеђују њено досљедно поштовање.
13. У наредним стратешким правцима развоја образовања, квалитет образовања треба да буде полазна основа и императив у постављању циљева развоја и метод унапређења ефикасности и ефикасности образовних процеса.
14. Унаприједити систем планирања ресурса и кориштења финансијских средстава за потребе система образовања уз побољшану координацију на релацији: републички ниво–локална заједница.
15. Успоставити рационалнију и функционалнију мрежу предшколских установа и основних и средњих школа у складу са демографским кретањем становништва, као и економским и друштвеним захтјевима локалне заједнице и других друштвених партнера.
16. Успоставити потребну сарадњу свих образовних институција са Агенцијом за предшколско, основно и средње образовање с циљем имплементације стандарда и критеријума мјерења ученичких постигнућа.
17. Потребно је успоставити научно-истраживачки рад у области образовања на јавним универзитетима у Републици Српској и то кроз оснивање Института за образовање.

1.2. Предшколско образовање и васпитање

Предшколско васпитање и образовање обухвата дјецу узраста до шест година а условно се могу подијелити у двије узрасне групе:

- дјеца узраста од 1 до 3 године и
- дјеца узраста од 3 до 6 година.

Установе за предшколско васпитање и образовање раде по посебном програму који је прилагођен узрасним карактеристикама ове популације. Будући да је рано дјетињство најосјетљивије доба човјековог живота, рано учење, на дјецу прилагођен и прихватљив начин, добија на значају као покретач бржег развоја дјеце, као најбоља и најквалитетнија подршка савременој породици у функцији васпитања и образовања, а

што се, по узору на искуства у свијету, може значајно одразити на боље ефекте свих каснијих подсистема образовања и општи друштвени развој.

За друштвено корисно предшколство неопходне су и повољније активности на освјешћивању друштва у погледу значаја раног учења и јачања институционалних капацитета за предшколско васпитање и образовање и, на тај начин, квалитетнијег и бржег остваривања прокламованих права дјетета као што су: право на равноправност, на образовање, на игру, на здрав живот и сл, јер је евидентно да о предшколској дјечи и „моћи раног дјетињства“ влада велики број предрасуда те да је заједница више окренута „заштити“ а мање „подршци“ дјечи. Осим тога, најповољнији средински услови за рано учење остварују се у дјечијим вршњачким групама, због чега је најбитније јачање институционалних капацитета предшколства, успостављање јасних друштвених приоритета развоја, од Републике до локалних заједница, на принципима равноправности дјече и друштвене солидарности, нарочито у финансирању развојних потреба предшколске дјече.

У Републици Српској брига о предшколском образовању се одвија на нивоу општина. Предшколске установе постоје у 41 општини у Републици Српској. Преосталих 26 општина нису организовале предшколско образовање за дјецу, углавном због проблема проистеклих из периода послеријатне транзиције или недостатка материјалних средстава за ове потребе. Према процјенама приближно 5.800 дјече из Републике Српске је било у 2008/09. години укључено у предшколски систем образовања а у 2009/10. овај број је повећан на 7.084. Око 1.300 радника је запослено у овој дјелатности на различитим пословима. Укупан број предшколских установа је 62 које раде у 36.752 м² затвореног и 113.255 м² отвореног простора. Наредна табела илуструје потребу значајних унапређења система предшколског васпитања и образовања.

Табела 1.4: Обухват предшколским васпитањем и образовањем

Држава	Постотак обухвата предшколским васпитањем		Година поласка у школу или обухват предшколским васпитањем и образов.		
	3 године	4 године	5 година	6 година	7 година
Белгија	90%	97%	100%	школа	
Данска	60%	НП	90%	школа	
Њемачка	36%	64%	89%	школа	
Грчка	60%	НП	99%	школа	
Шпанија	16%	85%	96%	школа	
Француска	32%	88%	88%	100%	школа
Ирска	55%	100%	школа		
Италија	87%	НП	школа		
Холандија	НП	96%	школа		
Португал	НП	20%	школа		
В. Британија	23%	66%	школа		
САД	40%	95%	школа (у већини држава)		
Словенија	28%	53%	53%	школа	
Шведска	НП	63%	67%	школа	
Република Српска	1,72%	8,68%	10,68%	школа	
Србија	1-7 година, 14,65% укупно, 6-7 година, 49,32%				школа
БиХ (у цјелини)	Између 5 и 7% популације 1-6 година (процјена)			школа	

Новим законом о предшколском образовању и васпитању, Министарство просвјете и културе Републике Српске преузима надлежности у предшколском образовању, с

циљем боље организације рада ових установа и уређења предшколског образовања у наредном периоду.

Различите видове подршке раду и обнови предшколских установа у Републици Српској пружиле су међународне хуманитарне и невладине организације у протеклом периоду. Ова подршка је и данас присутна од неких организација у Републици Српској и већином се односе на стручно усавршавање и обуке васпитача и лица у овим установама.

У погледу развојних могућности заједнице, реално је очекивати да се до 2015. године оствари стопроцентни обухват дјеце између пет и шест година, пред полазак у школу у разним програмима функционисања предшколских група (од програма са краћим трајањем до цјелодневних програма), што би значило формирање капацитета за приближно 11.000 дјеце, затим да се стимулишу локалне средине и родитељи како би се достигло да обухват дјеце између четири и пет година достигне до 2015. године, 50 одсто обухвата, што би значило формирање капацитета за још приближно 5.500 дјеце, те да се пројектује и обухват дјеце између три и четири године са приближно 30 одсто обухвата, што би значило приближно 3.500 дјеце. За дјецу до три године старости ка необавезном виду предшколског васпитања, иако је од велике важности, би било најкорисније да се стимулативним средствима за развој породице и активним мјерама популационе политике обезбиједи довољно квалитетни капацитети у складу са нарастањем потреба родитеља у локалним заједницама. На тај начин, обухват предшколске дјеце би могао имати тенденцију пораста.

1.3. Основно образовање и васпитање

Основно образовање и васпитање обављају основне школе, специјалне основне школе, музичке и балетске школе.

У 2009. години на територији Републике Српске постоји 187 основних школа, 11 музичких школа и четири центра за образовање дјеце са потешкоћама у развоју. Настава за ученике основних школа организује се у 187 централних школа и 546 подручних школа. У школској 2009/2010. години наставу похађа 108.819 ученика.

Из године у годину суочени смо са проблемом све мањег броја ученика који се уписују у школу, о чему говори и податак да је у школској 2003/04. години било 126.024 ученика. Тај број је сваке наредне школске године мањи, у школској 2007/08. години износио је 114.960 ученика, а данас, у школској 2009/2010. години, износи 108.819 ученика

Основно образовање и васпитање у Републици Српској траје девет година и обавезно је и бесплатно за сву дјецу од шест до 15 година живота.

Деветогодишње образовање у Републици Српској уведено је у школској 2003/2004. години (фронтално за све разреде с тим да су ученици „прескочили” један разред). У први разред основне школе уписују се дјеца са навршених шест година. Деветогодишње школовање подијељено је на три тријаде (3+3+3). Настава у првој тријади је разредна, у другој разредно-предметна и у трећој предметна.

Паралелно са стицањем основног образовања и васпитања може се стицати и умјетничко образовање и васпитање (музичко, балетско и сл), које не улази у обавезни систем образовања, под условима и на начин прописан Законом о основном образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске”, број 74/08, 71/09),

Свако дијете има једнако право приступа и једнаке могућности у основном образовању и васпитању без дискриминације по било којем основу. Дјеца припадници

националних мањина укључена су у редован систем образовања и васпитања а у складу са Законом о основном образовању и васпитању и Оквирном конвенцијом о заштити права националних мањина те се у школама настоји у што већој мјери омогућити изучавање језика и културног наслеђа националних мањина.

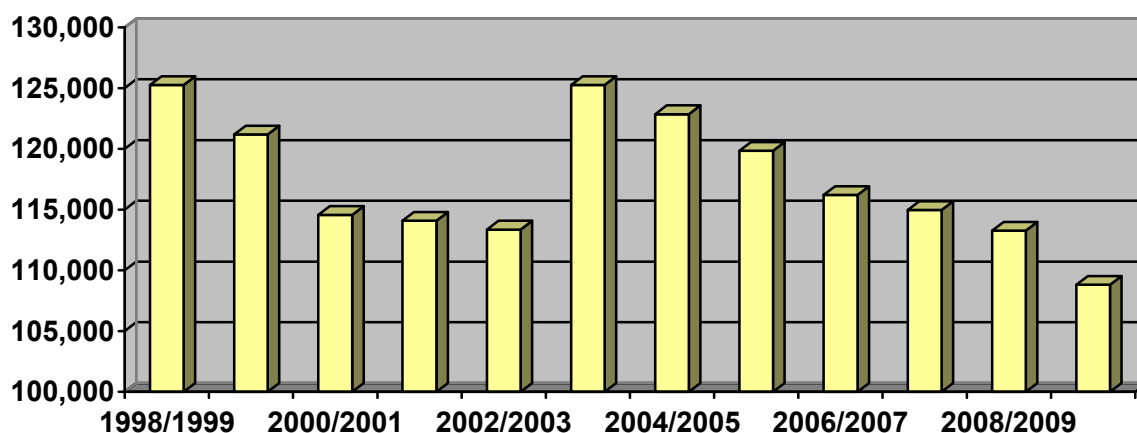
У Републици Српској у основним и средњим школама посљедњих неколико година проводи се инклузија у редовним и специјалним одјељењима. У редовна одјељења укључују се дјеца са лакшим сметњама у развоју, док се у специјална укључују дјеца која нису у могућности похађати наставу у редовним одјељењима. Као подршка наставницима и ученицима који имају сметње у развоју, формиран је тим за подршку инклузивном образовању. Овај тим пружа подршку у 59 основних и средњих школа и у њему је ангажовано 49 дефектолога. У школској 2009/2010. години у 20 школа имамо 30 специјалних одјељења. Наставу у специјалним одјељењима похађа 166 ученика од првог до деветог разреда а 18 дефектолога ради са њима. У Републици Српској имамо и четири специјалне установе за школовање ученика са сметњама у развоју у којима у 45 одјељења наставу похађа 241 ученик.

У Стратешким правцима развоја образовања у Босни и Херцеговини са планом имплементације 2008–2015. као један од дугорочних циљева наведено је повећање уписа и завршавања основног образовања на 100 одсто. Проблем неуписивања дјеце у основну школу и нередовно похађање наставе највише је изражен код ромске популације која се суочава са бројним егзистенцијалним и културолошким проблемима. Праћење тренда уписа ромске дјеце у основне школе отежава чињеница да се врло често дешава да дјеца нису уписана у матичне књиге те општине не располажу евиденцијом о дјечи приспјелој за упис у школу.

У периоду до 2014. године, цијела популација од шест до 15 година биће обухваћена основношколским образовањем (редовним, инклузивним и специјалним), што је била традиција на овим просторима прије посљедњег рата а до 2020. године могуће је сасвим искоријенити неписменост. Потребно је изградити 22 нова школска објекта или 48.800 квадратних метара затвореног школског простора и 164.000 квадратних метара отвореног простора и тада би се створили услови за рад у једној смјени са организацијом цјелодневног боравка у школи. Сада овај услов испуњавају школе на сеоским подручјима, гдје је дошло до смањења становништва. Такође све основне школе у Републици Српској имају довољно отвореног школског простора и већи је од просјека у школама Европске уније. За наредни период су карактеристични негативни трендови у популацији дјеце која ће похађати основну школу (табела и дијаграм у наставку), што ће имати значајан утицај како на кадровску политику у смислу преквалификације и запошљавања вишка, тако и на изналажење рационалније мреже школа.

Табела 1.5: Кретање броја основношколске популације у Републици Српској

Година	Укупан број ученика	Од тога - женски	%	Од тога - мушки	%
1995/1996	125.856	61.669	49,00	64.187	51,00
1996/1997	130.153	63.569	48,84	66.584	51,16
1997/1998	126.461	61.787	48,86	64.674	51,14
1998/1999	125.244	61.173	48,84	64.071	51,16
1999/2000	121.197	59.017	48,70	62.180	51,30
2000/2001	114.570	55.869	48,76	58.701	51,24
2001/2002	114.094	55.463	48,61	58.631	51,39
2002/2003	113.366	55.169	48,66	58.198	51,34
2003/2004	125.256 ⁴	60.738	48,49	64.518	51,51
2004/2005	122.862	59.513	48,44	63.349	51,56
2005/2006	119.852	58.247	48,60	61.605	51,40
2006/2007	116.206	56.419	48,55	59.787	51,45
2007/2008	114.960				
2008/2009	113.269				
2009/2010	108.819	53.050	48,75	55.769	51,25

⁴ Уписана прва генерација шестогодишњака за деветогодишњу основну школу и генерација седмогодишњака пренумерацијом разреда у други разред основне школе, чиме је практично у наведеној школској години уписана једна генерација ученика више, што је резултирало укупним повећањем броја основношколске популације 2003/2004. године и тако само привидно анулирало бројно смањење ученичке популације.

У посљедње три године примјетан је пораст броја дјеце ромске националности у основним школама Републике Српске.

Један од индикатора ЕУ о квалитету образовног система (Indicator n°23) је индикатор о броју ученика који започну а не заврше образовање и у Министарству су планиране активности које би укључиле прибављање ових података. У Стратешким правцима развоја образовања у Босни и Херцеговини са планом имплементације 2008–2015. година као један од средњорочних циљева наведено је смањење стопе прекида школовања на 7,5 одсто.

Екстерну евалуацију у основним школама вршила је на нивоу БиХ Агенција за стандарде и оцјењивање за наставне предмете матерњи језик и математика у четвртој и осмом/деветом разреду основне школе у периоду од 2003. до 2006. године. Ове године основана је Агенција за предшколско, основно и средње образовање, која ће преузети послове Агенције за стандарде и оцјењивање.

Заједничка језгра наставних планова и програма за основно образовање у Босни и Херцеговини усвојена су 2003. године од ентитетских, кантоналних и жупанијских министарстава образовања и Дистрикта Брчко. Заједничка језгра НПП односе се на општеобразовне предмете и обавеза министарстава била је да у своје постојеће НПП уграде садржаје заједничких језгара. Из ове обавезе проистекло је усаглашавање ентитетских, кантоналних и жупанијских НПП и НПП Дистрикта Брчко.

У Републици Српској наставни план и програм за основну школу објављен је 2006. године по тријадама.

У школској 2008/09. години у првој тријади експериментално је уведен интегрисани наставни план и програм базиран на концепту васпитно-образовних подручја. Експериментални наставни план и програм уведен је у најмање по једном одјељењу првог разреда у свим основним школама Републике Српске.

У основним школама у Републици Српској дјеца уче два страна језика. Енглески језик је обавеза за сву дјецу и изучава се од трећег разреда основне школе, док се као други страни језик од шестог разреда изучава њемачки, француски, италијански или руски. Велики проблем за организацију наставе страних језика представља чињеница да је недовољан број стручних наставника, те да наставу изводе неверификовани наставници, који су најчешће са средњом стручном спремом.

Пројекте обуке наставника, стручних сарадника и васпитача спроводи Републички педагошки завод. Наставници и стручни сарадници имају обавезу сталног стручног усавршавања. Наставник и стручни сарадник школе дужан је учествовати:

- најмање једном годишње на стручном усавршавању на републичком нивоу,
- на стручним усавршавањима у школи
- индивидуално се стручно усавршавати у складу са својим недјељним и годишњим задужењем послова и обавеза.

1.4. Средње образовање

У Републици Српској постоји 88 средњих школа чији је оснивач Република Српска и три приватне средње школе. Број ученика у средњим школама Републике Српске у претходном периоду од пет година кретао се од око 46.000 до 50.000 ученика. У приватним школама од оснивања се образовало и васпитавало око 500 ученика.

Укупан број запослених радника у истом периоду је око 4.400, од којих је око 3.000 наставног, око 1.200 ваннаставног особља и око 200 стручних сарадника у настави.

У школској 2007/08. години основну школу у Републици Српској завршило је 12.430 а уписано је 12.305 ученика. Планом уписа у први разред средњих школа за школску 2008/09. годину планиран је упис 12.588 ученика а уписано је 11.960 ученика, што значи да 470 ученика није уписало средњу школу, тј. 3,78 одсто свршених основаца

није наставило школовање у Републици Српској.

Школске 2009/10. године основну школу је завршило 14.909 ученика, што је у односу на 2007/08. више за 2.479 ученика деветих разреда. У 2009/10. уписано је укупно 14.754 ученика.

Од укупног броја ученика у средњим школама у Републици Српској, 62 ученика или 0,14 одсто су ученици са сметњама у развоју, који су укључени у редовно школовање и то углавном у средњим стручним школама за трогодишња занимања.

Поред низа предности у провођењу инклузивне наставе у редовној школи, уочени су проблеми који се односе на: недостатак ране идентификације и рани третман, неразвијен тимски приступ у третману развојних проблема дјетета, постојање предрасуда и стереотипа, неедукованост постојећег кадра, материјално-техничку неопремљеност школа, баријере (техничке и социјалне), слабу сарадњу надлежних институција, слабу подршку локалне заједнице, непостојање механизма за праћење и евалуацију законских прописа и потписаних договора.

У претходном периоду број ученика са сметњама у развоју укључених у редовно средњошколско образовање био је око 1.700 ученика, од којих је највећи број са оштећењем вида.

У Републици Српској је мали проценат ученика који не настављају даље школовање. Процент свршених основаца који не настављају даље школовање кретао се у распону од три до пет одсто, а за школску 2008/09. смањен је на 0,37 одсто. Неки од разлога због којих ученици не настављају даље школовање су социо-економске, егзистенцијалне, здравствене и културолошке природе, породични и материјални разлози, промјене мјеста боравка а поједини ученици настављају школовање у иностранству. Сматрамо да свршени основци у Републици Српској у великом проценту настављају даље школовање и да је потребно подузети мјере како би средњошколским образовањем био обухваћен и онај преостали дио свршених основаца који то школовање не настављају.

У Стратешким правцима развоја образовања у Босни и Херцеговини са планом имплементације 2008–2015. као један од средњорочних циљева наведено је повећање уписа у средње образовање на 85 одсто, док је дугорочни циљ повећане уписа на 90 одсто. Код овог циља потребно је водити рачуна и о смањењу стопе прекида школовања, тако да се добије податак о томе колики је проценат младих средњошколског узраста обухваћен средњошколским образовањем и колико ученика из различитих разлога напуштају редовно школовање

У Републици Српској има десет самосталних гимназија и 30 гимназија у саставу мјешовитих школа. У школској 2007/08. години број ученика у гимназијама у Републици Српској износио је 10.624 ученика или 22 одсто од укупног броја ученика, док је у школској 2008/09. години број ученика у гимназијама 10.725 или 22,9 одсто од укупног броја ученика а у школској 2009/10. години укупан број ученика који су уписани и гимназије је 11.011 или 23,87 одсто од укупног броја ученика.

У гимназијама у Републици Српској ученици се школују на четири смјера: општем, природно-математичком, рачунарско-информатичком и друштвено-језичком смјеру и у два одјељења ИВО гимназије која је у саставу Гимназије у Бањој Луци.

Кроз планирану реформу гимназија, потребно је поред опште гимназије развијати и гимназије различитих типова које би ученицима пружиле добру основу за наставак школовања у одређеној области.

У Стратешким правцима развоја образовања у Босни и Херцеговини са планом имплементације 2008–2015. предвиђено је повећање уписа у опште средње образовање на 30 одсто и у том смислу је потребно извршити реформу општег образовања која би довела до веће заинтересованости младих људи за школовање у гимназијама.

Реформским процесима средњошколског образовања обухваћене су и умјетничке школе (музичке). Као и у осталим средњим стручним и техничким школама, и у музичким

школама уведен је модулари приступ у измијењеним НПП у свим занимањима.

С циљем усаглашавања уписне политике са потребама тржишта рада, у децембру 2007. године, формирана је Комисија за упис, која је имала задатак да обезбиједи што квалитетнији план уписа у средње школе. Чланови Комисије за упис су представници Завода за запошљавање, Статистичког завода, Привредне коморе, Административне службе града Бања Лука, Агенције за регионални развој, Министарства здравља и социјалне заштите, Министарства за просторно планирање и уређење, Синдиката и Министарства просвјете и културе.

У сарадњи са Привредном комором направљена је анализа потреба на тржишту рада упућивањем упитника послодавцима у вези са струкама и занимањима за која исказују потребе.

И поред исказаних потреба послодаваца за одређеним занимањима (нпр. обућар, токар, керамичар) и спремности да стипендирају ученике за школовање за та занимања, ученици не исказују интерес да се школују у том занимању. Дакле, евидентан је проблем диспропорционалности између жеља ученика и потреба тржишта рада и у Министарству је планирана израда акционог плана у вези са рјешавањем овог проблема. У изради овог акционог плана потребан је интердисциплинарни приступ јер је у питању проблем који прожима све сегменте друштва и на чијем рјешавању је потребно радити више година, али се једино оваквим приступом може направити квалитетна уписна политика.

У школској 2008/09. години у први разред трећег степена средњих стручних школа уписано је 2.404 ученика или 20.1 одсто од укупног броја уписаних ученика, док је у први разред четвртог степена уписано 5.928 или 49.6 одсто од укупног броја уписаних ученика у први разред средње школе.

У школској 2009/10. години трећи степен средњих стручних школа уписало је 4.431, или 30,03 одсто а у први разред четвртог степена средњих техничких школа уписано је 7.373 ученика или 49,97 одсто.

У наредном периоду потребно је смањити удио трогодишњег стручног образовања у укупном образовању ученика и у складу са дугорочним циљевима Стратешких праваца развоја образовања у Босни и Херцеговини са планом имплементације 2008-2015. повећати укупан удио гимназијског и четворогодишњег стручног образовања на 80 одсто.

У школској 2008/09. години у први разред гимназије уписано је 2.507 ученика или 21 одсто од укупног броја уписаних ученика у први разред средње школе.

Поред праћења и повећања стопе уписа у средње образовање, потребно је као један од индикатора у образовању пратити и податке о броју ученика који започну и напусте средњошколско образовање јер је то индикатор Европске комисије (n°23) који може дати значајне информације о правцима активности које би довеле до смањења стопе прекида школовања.

Развојне мјере за побољшање квалитета образовања и обуке треба да доведу до бржег економског развоја, смањења незапослености односно повећање стопе запошљавања и подизања животног стандарда у Републици Српској.

Развој стручног образовања спроводиће ће се у складу са VET стратегијом и стратегијом Министарства, водећи рачуна да се ефикасно одговори на потребе како економије, тако и брзог реаговања на нове потребе и захтјеве тржишта рада.

Тренутно немамо обезбијеђен систем квалитета у стручном образовању који би се темељио на анализи захтјева тржишта рада.

Потребно је створити прилике за професионално усавршавање средњег стручног кадра као и за наставак њиховог школовања у струци у оквиру високог образовања те одговарајућа савјетовања и подршке.

Откривање, идентификација и праћење развоја надарених и талентованих ученика биће континуирано подржавано у оквиру редовне наставе, ваннаставним и ваншколским активностима те током развоја њихове каријере.

Потребно је и унаприједити процес инклузије у образовању дјецe са сметњама кроз осигурање одговарајуће школске инфраструктуре, програма и обуке наставника.

1.4.1 Опште средње образовање

Већ је истакнуто да је тенденција да се уддио општег образовања са садашњих 20 одсто повећа на 30 одсто а касније и на 40 одсто.

Доношењем Закона о средњем образовању и васпитању створене су претпоставке да се у Републици Српској организују нови модели гимназије. Потребно је направити компаративну анализу са земљама у окружењу. На примјер, са Словенијом, Србијом, Црном Гором и Хрватском и са још неким европском земљама (Данска, Финска, Њемачка). Та анализа би укључивала трајање гимназијског образовања, проценат ученика који уписују гимназију, врсте гимназија, анализу наставних планова и програма са увидом у фонд часова обавезних предмета, изборних предмета и броја нераспоредених часова које самостално распоређује свака школа, полагања матуре итд. Повећање удјела општег образовања у укупном образовању имало би за посљедицу смањен број ученика који се уписују у средње стручне школе. Такав тренд би наравно довео до значајних промјена у том сегменту образовања јер већ сада имамо проблеме технолошког вишка због смањеног броја ученика и због реформе која је спроведена у стручним школама. Према томе, неопходно је анализирати посљедице повећања уписа у гимназијама на стручне школе и наћи начин да се те посљедице превазиђу.

Увођење државне матуре на крају општег образовања је предвиђено Стратешким правцима развоја образовања у Босни и Херцеговини са планом имплементације 2008-2015. Пошто је ово захтјеван и сложен пројекат, потребно је узети у обзир искуства из земаља са којима правимо поређење, уз сагледавање постојећег стања у нашем образовном систему.

Потребно је осавременити наставне планове и програме усмјерене на остваривању циљева и исхода образовања а морају бити усклађени, добро избалансирани како би задовољили шире друштвене потребе, конкретне потребе локалне заједнице и појединаца и заинтересовати ученике за холистички приступ образовању који подразумијева међузависност знања у различитим областима те у вези са сталним и брзим промјенама које се дешавају у савременом свијету развијати код ученика свијест о потреби цијеложивотног учења.

1.4.2 Стручно и професионално образовање

У оквиру VET програма развијена је Стратегија развоја стручног образовања и обуке у Босни и Херцеговини за период од 2007. до 2013. године а у 2008. години започеле су активности на изради Националног квалификационог оквира у оквиру пројекта EU VET 3.

У складу са циљевима стручног образовања који треба да осигурају стручне кадрове који ће се моћи прилагођавати потребама тржишта рада, потребно је побољшати начине и услове реализације практичног рада. Такође, потребно је обезбиједити материјалне и људске ресурсе који ће омогућити реализацију овог циља.

Увођење модуларног принципа израде курикулума у Републици Српској је у примјени од 2004 године. Предности модуларних наставних планова и програма у односу на традиционалне су:

- кратке, заокружене цјелине које обезбјеђују мотивацију
- флексибилност и преносивост
- упоредивост с европским стручним програмима
- могућност поновног укључивања у школовање
- омогућавање интеграције и везе међу наставним плановима и програмима

- разноликост начина и техника оцјењивања, могућност обуке изван школе
- учење је засновано на развијању способности
- могућност добијања потврда за стечену обуку
- стални развој наставних планова и програма и брзо реаговање на промјене у друштву и технологији
- промовисање идеје цјеложивотног учења.

Школске 2007/2008. године изашла је прва генерација ученика-матураната који су своје четворогодишње школовање завршили по реформисаном стручном образовању. Програмом рада Министарства за 2009. годину планирана је евалуација НПП за пет струка а у наредном периоду и за преосталих осам струка.

У развоју нових наставних планова и програма важно је да се наставни планови и програми усмјеравају на исходе, на оно што би ученици требали знати и умјети. Дакле, умјесто образовања усмјереног на програм и наставника, образовање организовано на исходима је усмјерено на ученика и његова постигнућа. Дефинисање исхода образовања је најважнији дио израде наставних планова и програма јер исходи учења подразумијевају знања, способности, вјештине, ставове ученика.

Да би се савремене методе наставе дефинисане модуларним НПП могле квалитетно примјењивати, потребно је стручно усавршавање наставника и модернизација наставних средстава и опреме у школама.

Закон о образовању одраслих је утврдио поступке и услове за укључивање учења уз рад и стручну и професионалну обуку и цјеложивотно учење. Тренутно у Републици Српској нема центара за каријеру и професионалну оријентацију.

Наставници и стручни сарадници имају обавезу сталног стручног усавршавања. Наставник и стручни сарадник школе дужан је учествовати:

- најмање једном годишње на стручном усавршавању на републичком нивоу,
- на стручном усавршавању у школи
- индивидуално се стручно усавршавати у складу са својим недјељним и годишњим задужењем послова и обавеза.

Усавршавање наставника одвија се и кроз међународне пројекте који имају за циљ унапређење образовног система Републике Српске.

У Републици Српској се примјењује Правилник о оцјењивању по VET-у у неким пилот школама а у осталим школама се примјењује Правилник о оцјењивању у средњим школама Републике Српске.

У оквиру реформских процеса у средњем стручном образовању основане су виртуалне компаније у неким средњим школама (Бијељина, Јања, Приједор, Пале) у струкама економија, право и трговина и угоститељство и туризам. Тенденција је да број ових виртуалних компанија буде што већи како би се ученици што боље припремили за потребе тржиште рада. Како би се побољшала практична настава у оквиру које су организоване виртуалне компаније, издан је приручник за наставнике који изводе практичну наставу.

1.5. Високошколско образовање

Република Српска је реформу високог образовања у области законске регулативе започела 2006. године, тачније доношењем Закона о високом образовању („Службени гласник Републике Српске“, број 85/06 и 30/07). У 2007. години спровођен је поступак усклађивања организације институција високог образовања са Законом о високом образовању Републике Српске. У складу са овим законом, сви факултети који нису били чланице универзитета и више школе у Републици Српској биле су обавезни да се до

почетка школске 2007/08. године, кроз процедуру лицензирања, трансформишу у универзитете или високе школе као нове организационе облике.

Министарство просвјете и културе је у складу са Законом о високом образовању и Уредбом о условима за оснивање и почетак рада високошколских установа и о поступку утврђивања испуњености услова („Службени гласник Републике Српске“, број 41/07) спровело поступак лицензирања свих установа које су по ранијим прописима биле регистроване за обављање дјелатности високог образовања. Лицензирање су спроводиле комисије за лицензирање формиране из реда професора јавних универзитета. На основу позитивних извјештаја комисија за лицензирање, Министарство просвјете и културе донијело је рјешења о испуњавању минималних услова за обављање дјелатности високог образовања у школској 2007/2008. години за 17 високошколских установа: два јавна универзитета, шест приватних универзитета, двије јавне високе школе и седам приватних високих школа.

С обзиром на то да се процедура оснивања нових високошколских установа одвија у два корака – први је сагласност на оснивање и други процедура лицензирања – у школској 2008/09. години сагласност на оснивање дата је за три високе школе од којих је само једна добила позитиван извјештај комисије за лицензирање и на основу тога и рјешење о испуњавању минималних услова за обављање дјелатности високог образовања, односно дозволу за рад. Такође, на два захтјева за оснивање приватних универзитета и на један захтјев за оснивање приватне високе школе није дата сагласност на оснивање. У школској 2008/09. години високошколске установе у Републици Српској су лиценцирале и већи број нових студијских програма.

1.5.1. Спровођење реформе високог образовања у Републици Српској

У погледу спровођења реформских процеса високог образовања у Републици Српској кључну улогу имају, прије свега, досљедна и потпуна примјена Закона о високом образовању Републике Српске у погледу унутрашње организације и спровођења образовних процеса у складу са болоњским принципима, те примјена Оквирног закона о високом образовању БиХ (“Службени гласник Босне и Херцеговине”, број 59/07 и 59/09) у погледу квалитета рада високошколских институција и поступка акредитације.

У складу са Измјенама и допунама закона о високом образовању извршена је интеграција јавних универзитета и у мају 2008. године је завршен процес успостављања управљачких органа на универзитетима и заједничких административно–техничких функција, посебно функција планирања буџета универзитета и финансијског пословања. Успостављена су студентска представничка тијела у складу са Законом о високом образовању на јавним високошколским установама а доношењем Закона о унији студента Републике Српске у јулу 2009. године, успостављена је и кровна организација студента Републике Српске. Унија студената Републике Српске као асоцијација студентских представничких тијела, заступа све студенте Републике Српске и представља их на међународном нивоу. У поступку је успостављање студентских представничких тијела и њихово укључивање у Унију студента и на оним високошколским установама које то нису урадиле до сада.

Од јануара 2008. године почео је са радом и Савјет за развој високог образовања и осигурање квалитета који је својим радом, у оквиру својих надлежности, дефинисао и унаприједио поједине процедуре у области високог образовања, посебно у сегменту лицензирања (Упутство о лицензирању, Измјене и допуне Уредбе о условима за оснивање и почетак рада високошколских установа и о поступку утврђивања испуњености услова) и осигурања квалитета (Упутство за израду самоевалуционих извјештаја). Савјет разматра извјештаје комисија за лицензирање, а након измјене Уредбе о условима за оснивање и почетак рада високошколских установа о поступку утврђивања испуњености услова, и елаборате о оправданости оснивања нових високошколских установа. Измјеном Уредбе о

условима за оснивање и почетак рада високошколских установа, прописана је обавеза свим високошколским установама да на крају године направе самоевалуационе извјештаје, који се достављају Савјету на разматрање. Ове активности представљају заправо увод у предстојећу акредитацију и улога Савјета у тој процедури треба бити значајна.

У овом тренутку може се констатовати да је присутна недовољна стандардизација и нормативизација пословних и образовних процеса, што је предуслов за обезбјеђење квалитета и будуће акредитације високошколских установа. Почетни резултат у овом смислу постигнут је у области норматива рада наставника и сарадника, док значајни задаци предстоје у нормативизацији материјалних и других трошкова пословања, а посебно у погледу евидентирања и праћења квалитета извођења образовних процеса. У процедури доношења је и закон о финансирању јавних високошколских установа који би требао да уреди област финансирања и дефинише критеријуме за додјелу средстава јавним високошколским установама.

Оквирним законом о високом образовању БиХ формирана је државна Агенција за развој високог образовања и осигурање квалитета, која треба да утврди стандарде за праћење квалитета образовних процеса и акредитацију у складу са признатим стандардима високог образовања. Ова агенција је почела са радом у децембру 2008. године и с обзиром да у року који је био предвиђен за акредитацију (2009. године) овај поступак није спроведен, у јулу 2009. године извршена је измјена и допуна Оквирног закона којом је овај рок пролонгиран за још двије године. Тренутне активности Агенције усмјерене су на израду пакета докумената који би требало да дефинишу процедуре акредитације у Босни и Херцеговини те да омогуће укључивање и повезивање Агенције у међународну мрежу агенција за акредитације у складу са међународним стандардима.

С обзиром на то да је Закон о високом образовању Републике Српске ступио на снагу прије Оквирног закона о високом образовању у Босни и Херцеговини, којим је утврђено да ће се закон Републике Српске и кантонални закони из области високог образовања ускладити са критеријумима дефинисаним наведеним законом, Министарство просвјете и културе приступило је измјенама и допунама Закона о високом образовању. Такође, кроз примјену Закона о високом образовању, уочено је да одређена законска рјешења треба прецизније и јасније или у потпуности на другачији начин дефинисати, што је исказано и кроз примједбе које су долазиле од високошколских установа, студената и других друштвених партнера. Усклађивањем с Оквирним законом и узимајући у обзир потребне измјене законских рјешења, обим измјена важећег закона са већ постојећим измјенама прешао је дозвољени обим измјена те је Министарство приступило доношењу новог закона. Доношење новог Закона о високом образовању Републике Српске је у процедури и очекујемо да ће понудити рјешења која ће потпуније и прецизније уредити област високог образовања у Републици Српској.

У марту 2009. године одржана је Трећа конференција високог образовања Републике Српске која је била усмјерена ка дефинисању стратешких праваца за наставак реформских процеса. Усвојени су сљедећи закључци :

1. Реформа високог образовања у духу болоњских принципа је успоставила, поред осталог, модел интегрисаног универзитета који омогућава универзитетима интеграцију наставног и научно-истраживачког рада и тиме брже и потпуније укључивање у европски образовни и истраживачки простор.
2. Имплементација принципа и система осигурања квалитета треба да унаприједи наставни процес и излазне ефекте, те доведе високошколске установе до екстерне акредитације. Све лиценциране високошколске установе у Републици Српској дужне су у 2009. години урадити први самоевалуациони извјештај који достављају на разматрање Савјету за развој високог образовања и осигурање квалитета Републике Српске.

3. Даљи развој универзитета треба да има за циљ повећање самоодрживости, кроз принципе академских слобода, научно-истраживачког рада и предузетништва по моделу интелектуалне корпорације. Потребно је јачати предузетничку функцију универзитета како би универзитет постао отворени универзитет који ће у значајнијој мјери сам обезбјеђивати дио средстава за свој рад, одакле би произашло не само материјално унапређење универзитета, већ и смјернице за развој наставних планова и програма, у складу са потребама друштва.
4. Потребно је обезбиједити већу координацију свих актера у високом образовању која би довела до бржег и квалитетнијег спровођења реформи у области високог образовања. Главни носилац реформских процеса требало би да буде академска заједница са свим својим институцијама. У том циљу неопходно је активирање Ректорске конференције Републике Српске као иницијатора и координатора ових активности.
5. Приватна иницијатива у високом образовању је допринијела бржем повећању процента високообразовних кадрова у Републици Српској. Уочена је неопходност изједначавања поступка оснивања и даљег функционисања јавних и приватних високошколских установа кроз законску регулативу, као и предвиђање рестриктивнијих мјера за непоштовање законских одредби.
6. Потребно је да Влада Републике Српске у својим плановима за наредни период значајније финансијски подржи развој научно-истраживачког рада, те да се заједничким активностима Министарства просвјете и културе, Министарства науке и технологије и универзитета унаприједи научно-истраживачки рад на универзитетима. Такође, академска заједница треба да се интензивније укључи у међународне истраживачке пројекте и кориштење предприступних фондова ЕУ.
7. Уочена је неопходност развоја и унапређења студијских програма у складу са болоњским принципима, развијање методологије развоја курикулума, те истраживања и унапређења научно-наставног процеса.
8. У сегменту унапређења наставног процеса на универзитетима, неопходно је увођење кооперативних, интерактивних и индивидуализованих метода, облика и средстава рада у настави те обука професора и асистената у сфери модерне наставне методике. Такође, неопходно је увођење мониторинга и мјерења ефикасности наставе те успостављање Distance-learning конекција са познатим универзитетима у свијету како би студенти могли слушати предавања истакнутих иностраних професора.
9. Планирањем образовних потреба и креирањем уписне политике требало би да буду обухваћени сви актери у високом образовању. Потребно је да се креирање уписне политике врши не само на основу ресурса високошколских установа, већ и у складу са стратешким правцима развоја образовања и потребама друштва, без обзира да ли се ради о јавним или приватним високошколским установама.
10. Један од показатеља квалитета високошколске установе је проценат дипломираних студената који се запошљавају у струци по завршетку студија. У том смислу, високошколске установе требају уложити додатне напоре на запошљавању својих дипломираних студената кроз различите видове сарадње са пословним сектором.
11. У сегменту студентског стандарда, потребно је донијети стратегију (акциони план) за побољшање социјалног статуса студената. У израду овог документа биће укључени представници студената, представници академске заједнице и представници Министарства просвјете и културе.
12. С обзиром на то да је у Бањој Луци одржана конференција о истраживачком раду студената, на којој су представљена достигнућа студената у овом сегменту, веома је значајно да се ове активности наставе и даље и да се промовише истраживачки рад студената. У том смислу даје се подршка истраживачком раду студената и

13. Један од основних принципа болоњског процеса је мобилност професора и студената и у складу с тиме потребно је планирати формирање Фонда за мобилност професора и студената, што би значајно унаприједило овај сегмент и убрзало реформске процесе.
14. Финансијска средства је потребно стратешки планирати за дугорочни период (3-5 година), те планирати средњорочни оквир трошкова (COT), такође, за период од 3-5 година.
15. Потребно је обезбиједити рационално и ефикасно трошење буџетских и других финансијских средстава те у Закону о финансирању дефинисати структуру властитих прихода.
16. Потребно је младе људе оспособљавати за цјеложивотно учење.

1.5.2. Стипендирање студената

Како би се потпуно дефинисала процедура стипендирања студената, у 2008. години урађен је Правилник о додјели стипендија којим су утврђени критеријуми те општи и посебни услови за додјелу стипендија. Предвиђена је додјела стипендија у четири категорије:

- успјешни студенти
- студенти посебних социјалних категорија
- студенти из изразито неразвијених општина
- студенти студија у иностранству.

У 2008. години, као и у 2009, обезбијеђен је износ од 2.000.000 КМ за додјелу студентских стипендија те расписан конкурс за додјелу 600 стипендија успјешним студентима, 183 стипендије студентима посебних социјалних категорија и 17 стипендија студентима из изразито неразвијених општина. У категорији студената студија у иностранству стипендије се додјељују студентима који студирају студијске програме са листе студијских програма коју утврђује министар на приједлог Савјета за развој високог образовања и осигурање квалитета.

С циљем стимулисања уписа на дефицитарна занимања, у 2008. години Министарство је, према посебној одлуци Владе Републике Српске, одвојило средства за финансијску помоћ и набавку уџбеника за студенте прве године дефицитарних занимања: математике, физике, информатике, геодезије, електротехнике и машинства.

1.5.3. Ресурси високошколских установа

Ресурси којима располажу високошколске установе су претпоставка квалитета извођења наставно-научног процеса. Уредбом о условима за оснивање и почетак рада високошколских установа и о поступку утврђивања испуњености услова прописани су минимални и оптимални услови у погледу потребних ресурса. Стање просторних капацитета на јавним високошколским установама је задовољавајуће, што је последица недавних значајних улагања Владе Републике Српске, спремности локалне заједнице (Универзитет Источно Сарајево) да уступи одговарајуће просторе као и интеграције универзитета. У погледу кадрова на јавним високошколским установама, стање још увијек није на задовољавајућем нивоу и у наредном периоду потребно је интензивно радити на јачању кадровске структуре јавних високошколских установа.

Стање просторних капацитета на приватним високошколским установама је задовољавајуће, при чему се врло често уочава неусклађеност плана уписа и броја студената на појединим приватним високошколским установама са просторним и

кадровским ресурсима високошколских установа. Поједини приватни универзитети не реализују све студијске програме за које имају дозволу, већ реализују студијске програме из једне или двије научне области, што је у супротности са чланом 12. став 1. Закона о високом образовању, којим је прописано да се назив „универзитет” односи на високошколску установу која реализује најмање пет различитих студијских програма из најмање три научне области. У погледу кадра на приватним високошколским установама, може се констатовати да стање није задовољавајуће, да је изражен проблем недовољног броја наставника, њихових компетенција као и врло често проблем оптерећења наставника изнад максимално дозвољеног. Информација о стању на приватним високошколским установама је разматрана на сједници Владе Републике Српске у јуну 2009. године и донесен је закључак да се изврши ревизија статуса приватних универзитета те да се утврде уписне квоте и за приватне високошколске установе. Формирана је и Комисија за ревизију статуса приватних универзитета коју чине представници Министарства, Савјета и Министарства науке и технологије.

1.5.4. Уписна политика

Усаглашена уписна политика на високошколске институције у Републици Српској за 2008/09. школску годину представља кључни стратешки моменат за укупан развој високог образовања и спровођење реформских процеса. Полазна основа и главни критеријуми за ово одређење налазе се у сљедећим аспектима:

- Ресурси високошколских установа
- Стање (не)запослености високостручних кадрова у Републици Српској
- Систем образовања Републике Српске кроз европске индикаторе

Један од закључака са Треће конференције високог образовања, одржане у марту 2009. године, односи се на обавезу да планирањем образовних потреба и креирањем уписне политике буду обухваћени сви актери у високом образовању и на потребу да се креирање уписне политике врши не само на основу ресурса високошколских установа већ и у складу са стратешким правцима развоја високог образовања и потребама друштва, без обзира да ли се ради о јавним или приватним високошколским установама. У том смислу Министарство просвјете и културе је у априлу 2009. године тражило од свих високошколских установа податке о плану уписа за академску 2009/10. годину, податке о броју студената уписаних на сваки студијски програм појединачно и по годинама студија у академској 2008/09. години као и спискове свих студената (са подацима о години уписа студија и годинама старости студента), те податке о очекиваном броју дипломираних студената до 01.09.2009. године.

Анализом достављених података и у складу са наведеним параметрима у креирању уписне политике, Влада Републике Српске је за све студијске програме на јавним универзитетима донијела одлуку о броју студената који се уписују у прву годину студија и који ће се финансирати из Буџета, односно који ће суфинансирати своје школовање. За школску 2009/10. годину сви студенти који су уписани на дефицитарне студијске програме уписани су на буџет, док је дио или сви студенти који су уписали неки од студијских програма који исказују суфицит на тржишту рада су у обавези да суфинансирају своје школовање. Такође, на основу Закључка Владе са сједнице на којој је разматрана информација о стању на приватним високошколским установама, по први пут су утврђене и уписне квоте за приватне високошколске установе.

Цијенимо да се само овако цјеловитим приступом креирању уписне политике, уз учешће свих актера у високом образовању и осталих заинтересованих страна, може доћи до квалитетних рјешења која би била у служби успостављања кадровске основе за један дужи временски период.

1.6. Образовање одраслих

Дјелатност образовања одраслих у Републици Српској је регулисана Законом о образовању одраслих, чија се имплементација налази у почетној фази успостављањем потребних органа и програмирањем њиховог рада. Не постоје подаци о реализацији програма основног образовања одраслих. До доношења Закона образовање одраслих проводиле су средње школе по моделу ванредног школовања. Понуда програма за одрасле из области стручног образовања и обуке детерминисана је постојећом номенклатуром занимања и образовних профила. Квалитет програма које нуде образовне установе јако варира. Они су најчешће идентични програмима који се реализују у редовној настави, па су као такви често непримјерени потребама одраслих и тржишта рада. Осим тога, организација наставе и наставне методе које се примјењују нису прилагођени потребама и могућностима одраслих. Ријетке су образовне установе које у изради и реализацији програма сарађују с послодавцима и другим релевантним партнерима. Ни стање с наставним кадром, који су реализатори наставе за одрасле, није задовољавајуће. Већина предавача није оспособљена за образовни рад с одраслима. Невладине организације углавном нуде програме из области маркетинга, демократије, информатике, страних језика, менаџмента и сл, дакле програме који не захтијевају јавно признате сертификате.

Образовање одраслих је важна компонента система цјеложивотног учења. Генерална конференција УНЕСКО 1976. године концепт образовања одраслих дефинише на начин да укључује скуп свих организованих образовних процеса, садржаја, нивоа и метода, без обзира на то наставља ли лице или замјењује започето школовање, развија своје способности и проширује знање или побољшава своје техничке или стручне квалификације. Такве активности мијењају ставове или понашање у перспективи личног развоја појединца и учешћа у уравнотеженом и независном социјалном, друштвеном и културном развоју.

Образовање одраслих мора бити саставни, једнако важан, али специфичан дио цјелокупног система образовања. Зато је посебним законом потребно уредити дјелатност образовања одраслих, установе овлашћене за обављање дјелатности, права и обавезе одраслог учесника, статус, права и обавезе наставника, начин и изворе финансирања, оснивање стручног савјетодавног тијела ради заједничког дјеловања свих учесника дјелатности, сертификацију, евалуацију и одговорност.

У Републици Српској образовање одраслих је истакнуто као саставни дио система образовања а своју потврду добиће доношењем низа важних докумената. Најважнији корак у развоју образовања одраслих је израда и усвајање плана образовања одраслих, оснивање Завода за образовање одраслих, успостављање мреже установа и институција за образовање одраслих и израда и усвајање подзаконских аката.

Потребно је оспособити наставнички кадар за овакав вид наставе (*training the trainers*). У ту сврху могуће је ангажовати специјализоване институције из иностранства и искористити могућности финансирања образовања тренера кроз постојеће европске пројекте (на примјер, Grundtvig). Трајно, овај проблем се рјешава помоћу одговарајућих последиједипломских специјализација.

1.6.1. Образовање у саобраћају

У досадашњој пракси, сви послови који су били у вези са радом ауто-школа, организацијом и полагањем возачких испита и испита за возаче-инструкторе били су искључиво у надлежности Министарства унутрашњих послова.

Новим законом о основама безбједности саобраћаја на путевима у БиХ дефинисано је да све подзаконске акте у вези са овим законом доноси Министарство транспорта и комуникација БиХ у сарадњи за надлежним органима за образовање, унутрашње послове

и здравство. Такође, све активности у вези са организовањем и спровођењем полагања испита за возача и возача-инструктора моторних возила, лиценцирање предавача теоретске наставе, испитивача теоретског дијела испита и испитивача из управљања моторним возилом, као и рад ауто-škola на територији Републике Српске повјеравају се Министарству просвјете и културе. Контрола и надзор над спровођењем прописа о оспособљавању кандидата за возаче и полагања возачког испита повјерава се заједничком стручном тијелу Министарства просвјете и културе и Министарства унутрашњих послова.

Захтјеви који су настали из реалне потребе за промјенама у начину оспособљавања и полагања возачких и инструкторских испита, а који су дефинисани Законом о основама безбједности саобраћаја на путевима у БиХ и правилницима имају за циљ побољшање безбједности друмског саобраћаја и утицај на смањење броја саобраћајних несрећа у БиХ, кроз повећање нивоа знања и вјештина будућих возача и инструктора, односно кроз квалитетно планирано и сврсисходно образовање у саобраћају.

На основу овога, а узевши у разматрање досадашњи начин рада у овим областима, као и пропусте који су се дешавали због законске недоречености или непотпуне примјене, Одјелјење за образовање у саобраћају Министарства просвјете и културе сачинило је програм рада којим су дефинисане активности у вези са за лиценцирањем предавача и испитивача теоретске наставе и испитивача из управљања моторним возилом, организовањем и полагањем возачког и инструкторског испита, издавањем дозвола возача-инструктора, издавањем лиценци предавача теоретске наставе, испитивача теоретског дијела испита и испитивача из управљања моторним возилом, издавањем овлашћења ауто-školaма за оспособљавање кандидата за возаче, вођење регистара о наведеним дјелатностима, контрола и надзор, како над спровођењем обуке кандидата за возаче, тако и самог испита, као и предузимање свих осталих мјера и радњи предвиђених Законом о основама безбједности саобраћаја на путевима у БиХ и правилницима.

1.7. Финансирање образовања

Финансирање образовања у Републици Српској у основи се врши из буџета Републике. Буџети локалних заједница у зависности њихове развијености дијелом финансирају материјалне трошкове основних и средњих школа а дијелом и инвестиције у школске објекте. У области високог образовања укупни трошкови се финансирају из буџета Републике а локалне заједнице у различитим облицима универзитетима дају на коришћење одговарајуће просторне капацитете.

У 2008. години, као посљедица примјене Закона о високом образовању и Уредбе Владе Републике Српске о условима за почетак рада високошколских институција, евидентна су значајна улагања приватног сектора у високо образовање а почетне иницијативе су исказане и у средњем образовању. Приватна улагања у образовни сектор су у сагласности са свјетским и европским трендовима.

У овом моменту нису доступни статистички подаци о нивоима и односима јавних и приватних улагања у образовни систем. У наредним прегледима се дају неки елементи финансирања образовања из буџета Републике.

Институције основног образовања

Врста расхода	Извршење Бюжета 2005	Извршење Бюжета 2006	Извршење Бюжета 2007	Усвојени Бюжет 2008	Бюжетско ограничење 2009
Бруто плате и накнаде	90,078,960.00	102,677,932.00	108,170,952.00	120,000,000.00	173,200,000.00
Порези и доприноси на остала лична примања	1,908.00	3,655,736.00	7,252,118.00	9,000,000.00	100,000.00
Трошкови материјала и услуга	8,986,364.00	10,685,707.00	16,706,429.00	17,421,000.00	17,421,000.00
Текуће помоћи	0.00	175,995.00	198,572.00	200,000.00	200,000.00
Текући трошкови - ванбюжетски расходи	2,074,076.00	1,113,649.00	1,584,042.00		
Капитални расходи	2,990,085.00	4,935,708.00	5,117,684.00	3,000,000.00	2,000,000
Укупно	104,131,393.00	123,244,727.00	139,029,797.00	149,621,000.00	192,921,000.00

Одобрена средства из Развојног програма РС 20.683.114 КМ

Институције средњег образовања

Врста расхода	Извршење Бюжета 2005	Извршење Бюжета 2006	Извршење Бюжета 2007	Усвојени Бюжет - без домова 2008	Бюжетско ограничење 2009.
Бруто плате и накнаде	35,369,747.00	41,229,316.00	44,405,079.00	53,000,000.00	69800000
Порези и доприноси на остала лична примања	0.00	927,403.00	2,481,366.00	4,000,000	200,000
Трошкови материјала и услуга	964,817.00	674,882.00	557,410.00	700,000	1,200,000
Текуће помоћи	1,426,885.00	0.00	0.00	0.00	75,000
Текући трошкови - ванбюжетски расходи		195.00	7,410.00	0.00	
Дознаке нижим потрошачким јединицама		359,024.00	453,220.00	0.00	
Капитални расходи		1,002,022.00	1,257,619.00	764,000	689,000.00
Укупно	37,761,449.00	44,192,842.00	49,162,104.00	58,464,000.00	71,964,000.00

Одобрена средства из Развојног програма РС 4.114.119 КМ

Институције високог образовања

Врста расхода	Универзитет Бања Лука		Универзитет Источно Сарајево	
	Усвојени буџет 2008	Бюжетско ограничење 2009.	Усвојени буџет 2008	Бюжетско ограничење 2009.
Бруто плате и накнаде	19,200,000.00	22,200,000.00	18,800,000.00	19,800,000.00
Порези и доприноси на остала лична примања	750,000.00	750,000.00	750,000	750,000
Трошкови материјала и услуга	8,330,000.00	8,330,000.00	5,755,500	5,755,500
Текуће помоћи	0.00	0.00	0	0
Дознаке нижим потрошачким јединицама	0.00	0.00	0	0
Капитални расходи	352,000.00	352,000.00	352,000	352,000
	28,632,000.00	31,632,000.00	25,657,500.00	26,657,500.00

Из Развојног програма Републике Српске у периоду од 2007-2010. године одобрена су средства у износу од **73.707.199,00 КМ** за финансирање развојних програма из области образовања.

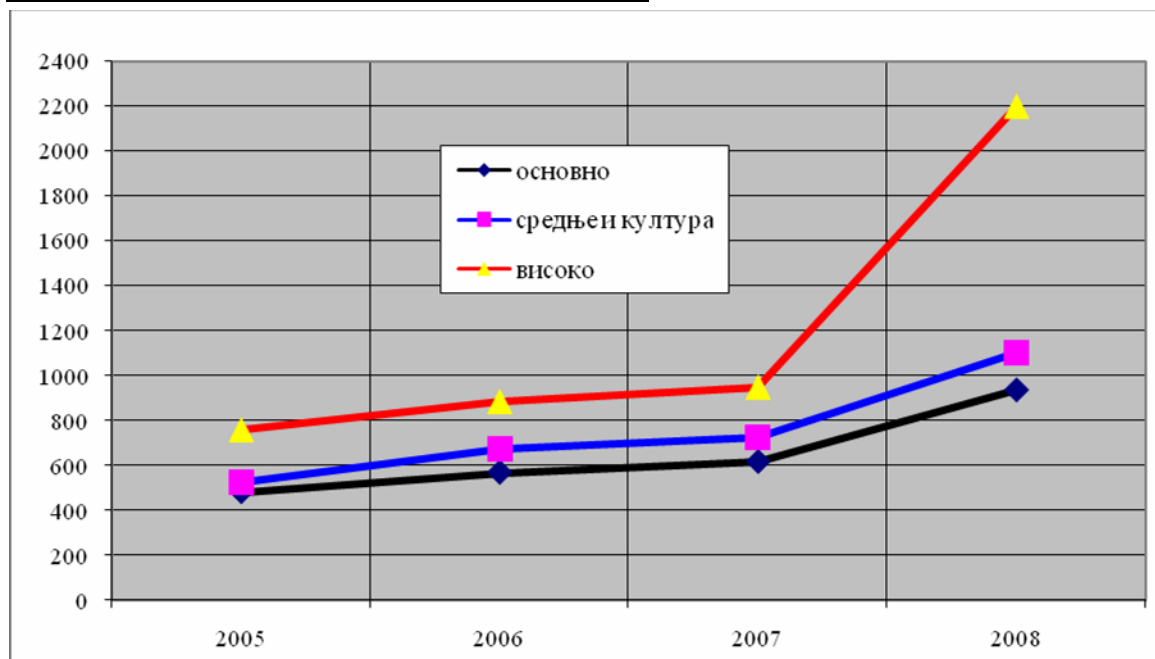
У току 2009. године до извјештајног периода реализовано је 17 **пројеката у фин. износу од 11.523.594,00 КМ.**

Актуелна су 84 пројекта чија је вриједност **57.084.903,00 КМ**, од којих ће 48 развојних пројеката бити реализовани у укупном финансијском износу од **30.843.138, 00 КМ** у 2010. години.

У 2008. и 2009. години у области високог образовања евидентна су значајна капитална улагања приватног сектора за изградњу капацитета и опремање учионичког и лабораторијског простора. Не постоје прецизни подаци о нивоу ових улагања.

За квалитетно функционисање и излазне резултате образовања значајан фактор је општи стандард просвјетних радника. Овом питању у посљедњим годинама, Влада Републике Српске, уз стални контакт са синдикалним организацијама посвећује посебну пажњу и улаже напоре на побољшању стања. Наредна табела и дијаграм приказују кретање плата у периоду 2005-2008. година за наставнике у основној школи, професоре у средњој школи, редовне професоре у виском образовању и високе стручне спреме у институцијама културе (са 20 година стажа).

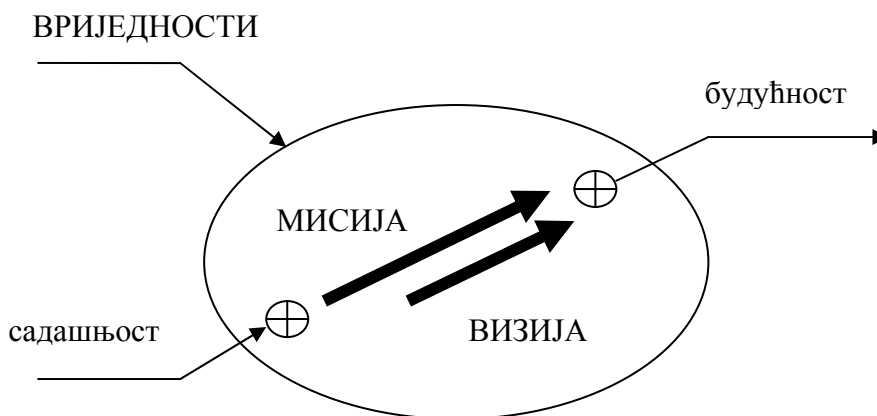
	2005	2006	2007	2008
основно	482	568	616	935
средње и култура	527	673	728	1100
високо	758	884	949	2200

2. СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА ЗА ПЕРИОД 2010-2014.

2.1. Мисија и визија и вриједности образовања

Опредјеливањем и утврђивањем мисије, визије и вриједности указује се на сврху постојања образовног система данас, намјере о његовој улози у будућности те на вриједности чија афирмација ће доприносити остваривању жељених циљева раста и развоја. Мисија, визија и вриједности су интегралне категорије (слика 2.1) чијом сталном анализом и преиспитивањем се трасирају стратешки циљеви и правци будућег развоја.

Слика 2.1: Однос мисије, визије и вриједности

Потребе општег друштвено–економског развоја Републике Српске одређују

МИСИЈУ ОБРАЗОВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ:

Изградња друштва знања и учења с циљем задовољавања потреба културног, научног, привредног и општег друштвеног развоја Републике Српске у правцу европских интеграција а на темељима вриједности традиционалног културног наслеђа.

За остварење ове мисије, министар просвете и културе је прокламовао

ВИЗИЈУ ОБРАЗОВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ:

- ❖ **СА ДОБРИМ НАМЈЕРАМА У РЕФОРМУ ОБРАЗОВАЊА!** Успостављање компетентног и транспарентног образовног система у складу са важећим међународним стандардима образовања, упоредивог са образовним системима региона и земаља у окружењу;
- ❖ **УЧИ ДА БИ РАДИО!** Пажљиво одабрати, стално надзирати и мјерити скуп перформанси – индикатора образовног система који ће бити у корелацији са развојним плановима у првом плану привредног а затим и других сегмената друштвеног система Републике Српске;
- ❖ **ОБРАЗОВНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ ПО МЈЕРИ БУДУЋНОСТИ!** Успоставити ефективан и ефикасан систем менаџмента у Министарству а затим и у другим институцијама образовања који ће реинжењерингом образовних процеса и континуираним унапређењима обезбиједити стални раст и постизање добрих вриједности кључних перформанси образовања са крајњим циљем постизања његове регионалне и међународне конкурентности;
- ❖ **ПРУЖИМО КОРАК! ПРИДРУЖИМО СЕ НАЈБОЉИМА!** Постизање међународне конкурентности обезбиједиће се, прије свега, путем пројеката међународне размијене образовног кадра, ученика и студената, како са економски развијеним земљама западних култура, тако и са земљама транзиционих економија славенског културног наслеђа;
- ❖ **ПОМЈЕРИМО СЕ! ПРОЛАЗЕ НАЈБОЉИ!** Успоставити систем вредновања квалитета образовања који ће препознати и афирмисати изврсне резултате родитеља, ученика, студената и институција у образовању и залагати се у свим структурама Републике Српске да ови примјери заиста буду елита и лучоноше привредног и укупног друштвеног развоја.

Темељ, гаранција и пут за реализацију мисије и визије представљају слjedeће

ВРИЈЕДНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ:

- ✓ **ПОСВЕЋЕНОСТ**
- ✓ **ТРАНСПАРЕНТНОСТ**
- ✓ **САРАДЊА И ИНТЕГРАЦИЈА**
- ✓ **ПОВЈЕРЕЊЕ И ПОШТОВАЊЕ**
- ✓ **КОНТИНУАЛНА УНАПРЕЂЕЊА**

2.2. Општи циљеви образовања у Републици Српској

Циљеви образовања у Републици Српској утврђују се на бази одређене изградње образовног система као интегралног дијела европског образовног простора, исказаног у мисији, визији и вриједностима. Експлицитан и мјерљив путоказ у овом одређенењу дала је Европска комисија успостављањем 29 индикатора за праћење

ефективности и ефикасности образовних система и сљедећих пет параметара у виду заједничких циљева европских земаља.⁵

1. До 2010. године европски просјек раног напуштања школовања не би требао да буде већи од 10 одсто.
2. Укупан број дипломираних студената у математици, природним наукама и технологијама у Европској унији до 2010. године ће достићи бар 15 одсто уз истовремено смањење дебаланса женске популације.
3. До 2010. године бар 85 одсто двадестдвогодишњака у Европској унији ће имати завршен виши ниво средњег образовања.
4. До 2010. године проценат петнаестогодишњака са ниским нивоом способности читања у Европској унији треба да буде смањен бар за 20 одсто у односу на 2000. годину.
5. До 2010. године у Европској унији просјечан ниво учешћа одрасле популације (25–64 године) у цјеложивотном учењу треба да достигне 12,5 одсто.

Европска комисија у поменутом документу такође даје прецизно тумачење и поступак мјерења ових циљева, уз напомену да предложене вриједности нису препорука за националне циљеве појединих земаља, већ дају оквир за њихово међусобно поређење.

У Републици Српској још увијек није успостављен статистички систем којим је могуће у потпуности пратити ове показатеље и индикаторе, али они сами по себи представљају добру основу за дефинисање циљева. На правце у одређењу за постављање циљева такође упућују описно представљени циљеви образовања за ниво Босне и Херцеговине⁶.

Полазећи од европских индикатора и мјерила успјешности образовног система те закључака Народне скупштине Републике Српске и Треће конференције високог образовања, за остваривање мисије, визије и вриједности образовног система Републике Српске постављају се сљедећи

ОПШТИ ЦИЉЕВИ:

1. **Подићи ниво квалитета образовања и побољшати исходе учења код ученика и студената, у првом реду кључне компетенције (способности читања, математичке и природне науке);**
2. **Повећати учешће у образовању кроз обезбјеђење потпуног обухвата популације основним образовањем, повећавањем процента средњошколског образовања и учешћа у цјеложивотном учењу;**
3. **Повећати проценат високообразованог становништва, уз повећавање броја дипломираних студената у математици и природним наукама;**
4. **Повећати број инжењера и истраживача;**
5. **Стално повећавати улагање у образовање.**

---

⁵ COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES: **PROGRESS TOWARDS THE COMMON OBJECTIVES IN EDUCATION AND TRAINING**, Brussels, 2004.

⁶ Стратешки правци развоја образовања у БиХ са планом имплементације 2008–2015, „Службени гласник БиХ“, број 63/08.

3. СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ И СТРАТЕГИЈЕ ОБРАЗОВАЊА ЗА ПЕРИОД 2010-2014.

Стратегија образовања Републике Српске представља се скупом стратешких праваца и појединачних стратегија које надлежни субјекти образовног система треба да покрену и реализују како би се достигли постављени стратешки циљеви. С циљем праћења напретка у реализацији и евалуацији стратегије, идентификује се скуп индикатора који такође упућују на потребу успостављања погодног статистичког система образовања.

Користећи већ описану методологију стратешког планирања, поменуте категорије и елементи Стратегије образовања стављају се у узрочно-последичне релације и тиме чине јединствену основу за оперативно планирање активности на свим нивоима и у свим институцијама образовног система Републике Српске. У методологији су примијењене и интегрисане познате методе стратешког планирања:

- ситуациона анализа за идентификацију стратешких циљева образовања,
- SWOT анализа за утврђивање стратешких праваца и стратегија,
- систем балансираних показатеља успјеха (BSC – *balanced scorecard*) за идентификацију и систематизацију индикатора те евалуацију стратегије,
- управљање пројектима за успостављање Акционог плана спровођења стратегије.

3.1. SWOT анализа

Акроним SWOT је настао од енглеских ријечи: S – *Strengths* (снаге), W – *Weaknesses* (слабости), O – *Opportunities* (шансе) и T – *Threats* (опасности) и представља интегрални аналитички оквир за анализу вањског утицаја и унутрашњег стања посматраног пословног или друштвеног система с крајњим циљем идентификације стратешких праваца дјеловања према повољнијем стању система. Дефинише се као стратегијски инструмент помоћу којег се динамички сучељавају снаге и слабости система са шансама и опасностима окружења ради идентификовања шанси и ризика за опстанак система.

Корисност SWOT анализе огледа се у идентификацији међузависности њених специфичних интерних и екстерних параметара с циљем израде матрице стратешких праваца система. С тим у вези, SWOT матрица се у аналитичком поступку разрађује у тзв. матрицу интеракције: SO, WO, ST и WT (SO су међузависности снага система и екстерних шанси, и тако редом) и на тај начин идентификују могуће стратегије развоја система:

- ❖ Макси–макси (SO) – стратегије искориштавања шанси употребом снага у систему,
- ❖ Макси–мини (ST) – стратегије супротстављања опасностима околине,
- ❖ Мини–макси (WO) – стратегије тражења начина превазилажења слабости уз помоћ шанси из околине.
- ❖ Мини–мини (WT) – стратегије избјегавања екстерних опасности.

Дакле, за сваку комбинацију параметара SWOT анализе можемо дефинисати одговарајуће стратегије, тако да “цјелокупна стратегија система може садржати више од једне, па чак и све комбинације“.

С циљем обухвата свих утицајних вањских и унутрашњих фактора који значајно утичу на стратегијску позицију образовног система Републике Српске у Министарству просвјете и културе Републике Српске формиран је стручни тим са задатком прикупљања свих релевантних информација и њихове класификације према SWOT методологији. При томе су коришћени наведени извори, уз фокусирање на информације прикупљене анкетама школског менаџмента у августу 2008. године.

Стручни тим је сачинио SWOT матрицу образовног система Републике Српске која садржи око 500 прикупљених ставова и оцјена о образовном систему Републике Српске класификованих у категорије Снага, Слабости, Шанси и Опасности. Поједине категорије имају различиту фреквенцију, односно број исказаних ставова. Распоред фреквенција који указује на њихов значај у погледу утицаја на стање образовног система анализиран је и приказан у SWOT матрици.

SWOT матрица образовног система Републике Српске:

Снаге (Strengths)	%	Слабости (Weaknesses)	%
Реформа образовног система, нови закони	28.8%	Инвестиције, опремљеност, регионална неприлагођеност, приватне инвестиције се не улажу у развој	26.6%
Добра сарадња школа са Министарством	17.8%	Брзе промјене уз неусклађену подзаконску регулативу	19.7%
Квалитетно образовање и добро знање	10.3%	Недовољно компетентни просвјетни и стручни радници	12.7%
Комуникација школа – Министарство - РПЗ	8.9%	Недостатак квалитетних уџбеника, висока цијена	10.4%
Добри НПП који дају широко образовање	8.2%	Недовољна комуникација школа – Министарство - РПЗ	8.1%
Ученик у центру образовног процеса	6.2%	Нестимулативан систем финансирања и награђивања	6.9%
Квалитетан образовни кадар	5.5%	Недовољан васпитни рад са ученицима и брига о здрављу	3.5%
Отвореност и транспарентност школе	4.1%	Неадекватан приступ дјечи са посебним потребама	2.9%
Добре намјере у модернизацији школа	4.1%	Реформа стручних школа, мало практичне наставе	2.3%
Побољшање услова рада просвјетних радника	3.4%	Недовољан савјетнички и надзорни рад над процесом наставе	1.7%
Едукација просвјетних радника	2.7%	Неријешено питање технолошког вишка просвјетних радника	1.7%

Шансе (Opportunities)	%	Опасности (Threats)	%
Промијене, улагања и побољшања школског система	24.5%	Недостатак стратегије, неуређени реформски процеси	18.9%
Једнаке могућности образовања за све, више образованих	22.4%	Преопширни НПП, честе промијене, не раде их људи из наставе	18.2%
Реформа стручних школа, стручни предмети, модули	14.3%	Неусклађеност уписне политике са потребама	12.1%

Релативно ниска цијена школовања	14.3%	Лоша, нерационална школска мрежа	11.4%
Побољшање васпитно-образовног рада	14.3%	Неодговарајућа обука наставника и школског менаџмента	9.8%
Напори за раст друштвеног угледа образовања	10.2%	Недовољно познати исходи учења, нереално оцјењивање	9.8%
Уређено стање уписне политике	6.1%	Политика у школама	6.1%
Добар систем лиценцирања наставника	6.1%	Изједначавање плата и стандарда са другим корисницима	5.3%
		Лош систем професионалне оријентације	3.0%
		Трендови смањења броја ученика	3.0%

3.2. Стратегије и стратешки правци образовања Републике Српске

Даљњом анализом идентификованих предности (S) и шанси (O) на једној, те слабости (W) и пријетњи (T) на другој страни, као и њихових међузависности (SO, WO, ST, WT), стручни и експертски тимови су идентификовали СТРАТЕГИЈЕ које је могуће класификовати у сљедећим СТРАТЕШКИМ ПРАВЦИМА.

Стратегије искоришћавања шанси (SO):

Стратешки правац А: ДРУШТВЕНЕ И ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ ПРОМЈЕНЕ

Стратегије тражења начина превазилажења слабости (WO):

Стратешки правац Б: УЛАГАЊА У ОБРАЗОВНИ СИСТЕМ

Стратешки правац Д: УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ВАСПИТНОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

Стратегије супротстављања опасностима околине (ST):

Стратешки правац В: УНАПРЕЂЕЊЕ ПЕДАГОШКО-СОЦИОЛОШКЕ ОСНОВЕ

Стратешки правац Г: РАЗВОЈ ОБРАЗОВНОГ СИСТЕМА

Стратешки правац Ђ: УНАПРЕЂЕЊЕ КАДРОВСКЕ СТРУКТУРЕ

Стратегије избјегавања опасности (WT) нису примјенљиве за образовни систем Републике Српске

Реализација одабраних стратегија спроводи се покретањем стратешких пројеката који треба да у планираном времену (2010–2014) одговоре постављеној мисији, визији и вриједностима образовног система Републике Српске те да допринесу остваривању постављених општих циљева. Дат је приказ одабраних стратегија и стратешких циљева, што чини основу за покретање стратешких пројеката.

Стратешки правац А: ДРУШТВЕНЕ И ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ ПРОМЈЕНЕ

Стратегија 1: Европски модел и стандарди образовног система

Реформа образовања наставиће се у правцу европског образовног оквира кроз имплементацију европских стандарда у образовању. Ниво достизања ових стандарда мјериће се скупом европских индикатора имплементираних у статистички образовни систем Републике Српске.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

1. оспособљени кадровски тимови за пројекте европских интеграција (2010),
2. нови национални квалификациони оквир (НКО) упоредив са ЕКО (2010)
3. benchmarking анализа према европским индикаторима образовања (2014)

Стратегија 2: Јединство европских и традиционалних (славенских) вриједности образовања

Реформски процеси у образовању на свим нивоима вођени су међународним пројектима који, с циљем стандардизације европског образовног оквира, врше транзицију већ функционалних модела у европским државама, чиме се маргинализују национални културно–традиционални основ образовања и васпитно-образовни концепти који доказано дају добре ефекте у стицању знања и вјештина ученика и студената.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

4. успостављен нови институционални модел образовног система (2010),
5. успостављен систем етичких, културних и традиционалних вриједности образовања (2011)
6. преиспитани стратешки правци образовања и интегрисани са националним стратегијама (2013)

Стратешки правац Б: УЛАГАЊА У ОБРАЗОВНИ СИСТЕМ

Стратегија 3: Материјални статус просвјетних радника

Друштвени и материјални статус просвјетних радника изједначиће се са референтним категоријама запослених (буџетски корисници). У друштвеном погледу просвјетни радници са врхунским успјесима у раду треба да имају лидерску улогу у локалној заједници, што ће се обезбиједити системом препознавања и друштвеног признавања.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

7. идентификована подручја нерационалног функционисања система вредновања просвјетних радника (GAP анализа) и план пројеката (2010).

Стратегија 4: Стално повећавање ефективности и ефикасности образовног система

У сарадњи са образовним агенцијама и другим стручним институцијама успоставиће се јединствени параметри мјерења ефективности и ефикасности образовања те покретати пројекти побољшања

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

8. покренути међународни пројекти улагања у образовни систем (2010),
9. нова мрежа школа (2010),
10. нови систем превоза ученика (2013).

Стратегија 5: Информатизација образовања

Без тачних и правовремених података о стању у образовном систему, немогуће је доносити ваљане одлуке и покретати праве пројекте унапређења. У том смислу од пресудног значаја је примјена информационих система и комуникационих технологија.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

11. успостављен интегрисани информационо–комуникациони систем у образовању (2013).

Стратешки правац В:

УНАПРЕЂЕЊЕ ПЕДАГОШКО–СОЦИОЛОШКЕ ОСНОВЕ

Стратегија 6: Реформа предшколског васпитања и образовања и других облика раног учења

Укљученост дјецe предшколског узраста у системске процесе учења је од пресудног значаја за формирање личности одређене сталном учењу и за постизање бољих резултата у образовном процесу. Пресудну улогу у овом процесу имају родитељи и институције локалне заједнице.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

12. усвојена педагошко–социолошка стратегија васпитања (2010).

Стратегија 7: Резултате и исходе учења приближити друштвено–економским потребама и европским стандардима

Реформа садржаја наставних планова и програма на свим нивоима образовања ће наставити у правцу препознавања и признавања исхода учења у европском образовном оквиру, као и према потребама бржег укључивања свршених ученика и студената у друштвено–економски систем Републике Српске.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

13. успостављена правила уписне политике на свим образовним нивоима (2011),
14. успостављен аутономан систем избора школског менаџмента (2011),
15. унапређени показатељи насиља у школама (2013).

Стратегија 8: Повећати удио математичких, природних и технолошких знања

Број свршених ученика и студената у математичким, природним и технолошким областима за сваку друштвену заједницу представља људски ресурс који је носилац привредног и економског система, као и покретач иновативних процеса на његовом унапређењу. Удио ових знања и компетенција је један од значајних европских параметара мјерења успјешности образовног система.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

16. иновиран концепт природних и техничко-технолошких садржаја у програмима образовања (2012).

**Стратешки правац Г:
РАЗВОЈ ОБРАЗОВНОГ СИСТЕМА**

Стратегија 9: Повећати обухват популације свих нивоа образовања

Ниво учешћа свих популација друштвене заједнице у образовним процесима је основни показатељ друштвене компетенције за укључивање у међународне политичко–економске процесе и европске интеграције.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

17. Усвојени и имплементирани законски и подзаконски акти на свим образовним нивоима (2010),
18. Нови систем средњег општег и стручног образовања (2011).

Стратегија 10: Побољшати општеобразовне параметре (писменост, учешће у средњем и високом образовању, цјеложивотном образовању...) на ниво земаља у окружењу.

Стално праћење, анализа и унапређење општих образовних параметара је стални задатак институција образовања на свим нивоима и основни показатељ за покретање активности на унапређењу квалитета наставних метода и процеса.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

19. усвојени педагошки стандарди (2010),
20. евалуација реформских пројеката на свим нивоима образовања и покренути корективни пројекти (2012).

Стратегија 11: Унаприједити образовну институционалну структуру

Ефективно спровођење реформских процеса условљено је одговарајућим промјенама у институционалном организовању образовања у Републици Српској. При томе је важно утврдити надлежности, одговорности и процијенити очекиване ефекте образовних институција на нивоу БиХ те преиспитати надлежности и капацитете институција у Републици Српској.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

21. интегрисан процесни модел образовног система на релацији Република Српска – БиХ - ЕУ (2010).

**Стратешки правац Д:
УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ВАСПИТНОГ И ОБРАЗОВНОГ
РАДА**

Стратегија 12: Успоставити системе квалитета на свим нивоима образовања

Обезбјеђење квалитета образовања и добрих исхода учења ученика и студената остварује се имплементацијом и одржавањем погодних система управљања квалитетом у оквиру концепта управљања образовним институцијама. У овом погледу треба консултовати и примјењивати међународно познате стандардизоване методе.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

22. успостављени модели и институције квалитета на свим нивоима (2011)
23. реформисани школски уџбеници (2011)

Стратегија 13: Побољшати показатеље исхода учења на ниво земаља у окружењу

Мјерење исхода учења међународним тестовима показатељ је ефективности образовних процеса и основ за успостављање сталних побољшања.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

24. реализован PISA тест (2012)

Стратегија 14: Мјерити задовољство родитеља, ученика и студената

Ниво задовољства родитеља, ученика и студената као крајњих корисника образовних процеса кључни је показатељ интегралног квалитета образовних институција и образовног система у цјелини. Овај показатељ треба да буде индикатор не само институционалних, већ и општедруштвених промјена у образовању.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

25. анализа интерних евалуација образовних институција (2013)
26. пројекти екстерне евалуације (2014)

Стратешки правац Ђ:

УНАПРЕЂЕЊЕ КАДРОВСКЕ СТРУКТУРЕ

Стратегија 15: Побољшати параметре кадровске структуре на ниво земаља у окружењу

Компетентност образовног кадра је пресудан фактор за успјешност образовања и ниво знања и компетенција ученика и студената. За мјерење ове компетентности развијени су европски показатељи који ће се уградити у систем оцјењивања и сертификације просвјетног кадра те у систем избора високошколског наставног кадра. Кроз развој властитог кадра смањиће се потреба ангажовања гостујућих наставника.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

27. нови систем сертификације просвјетних радника (2010),
28. нови систем обуке и сертификације школског менаџмента (2011),
29. имплементирани европски критеријуми за избор наставног особља на универзитетима (2013).

Стратегија 16: Усагласити профиле образовних кадрова и менаџмента са циљевима образовања и европским моделима

За обезбјеђење компетентног образовног кадра пресудан је систем њиховог образовања како на основним студијама, тако и током цјеложивотног усавршавања. У овом смислу је покренуто неколико иницијатива кроз међународне пројекте које нису у потпуности усаглашене са стварним потребама образовања у Републици Српској. Такође, постоји потреба за преиспитивањем студијских програма на факултетима који образују образовне кадрове.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ:

30. извршена ревизија наставних планова и програма просвјетних профила (2010).

4. ОБРАЗОВНА СТАТИСТИКА И ПРАЋЕЊЕ НАПРЕТКА

4.1. Систем балансираних показатеља (BSC) за праћење напретка

Главно обиљежје савремених организационих система је стална промјена као одговор на сталне промјене у окружењу. Стога они морају посветити значајно вријеме и ресурсе, како финансијске тако и људске с циљем сталног мјерења властитог напретка у достизању стратешких циљева. Због различитих и често неефикасних метода за праћење и надзор над реализацијом стратешких циљева, савремена теорија и пракса менаџмента посебан значај даје избору модела за мјерење успјешности. Модел који се данас највише користи због своје рационалности и рентабилности је тзв. концепт уравнотежених показатеља (Balanced Scorecard – BSC) који прати оптималан број кључних перформанси система – индикатора чији је избор проистекао из визије и стратегије организације. Другим ријечима, Balanced Scorecard методологија преводи мисију, визију и стратегију организације у разумљив скуп изведених мјера које осигуравају оквир за имплементацију стратегије и служи за ефективно праћење и евалуацију стратешких пројеката.

BSC омогућује да се успостави узрочно - посљедични модел у организацији који идентификоване стратегије класификује у перспективе, даље их повезује са општим циљевима (фокусима) и мјерљивим карактеристикама (перформансама - индикаторима).

Примјењујући правила примјене BSC методе, за случај образовног система Републике Српске одабране су:

- ❖ перспектива општих вриједности образовања,
- ❖ перспектива задовољења захтјева заинтересованих страна,
- ❖ перспектива способности процеса образовног система за остваривање захтјева и
- ❖ перспектива учења и развоја ради повећања способности система.

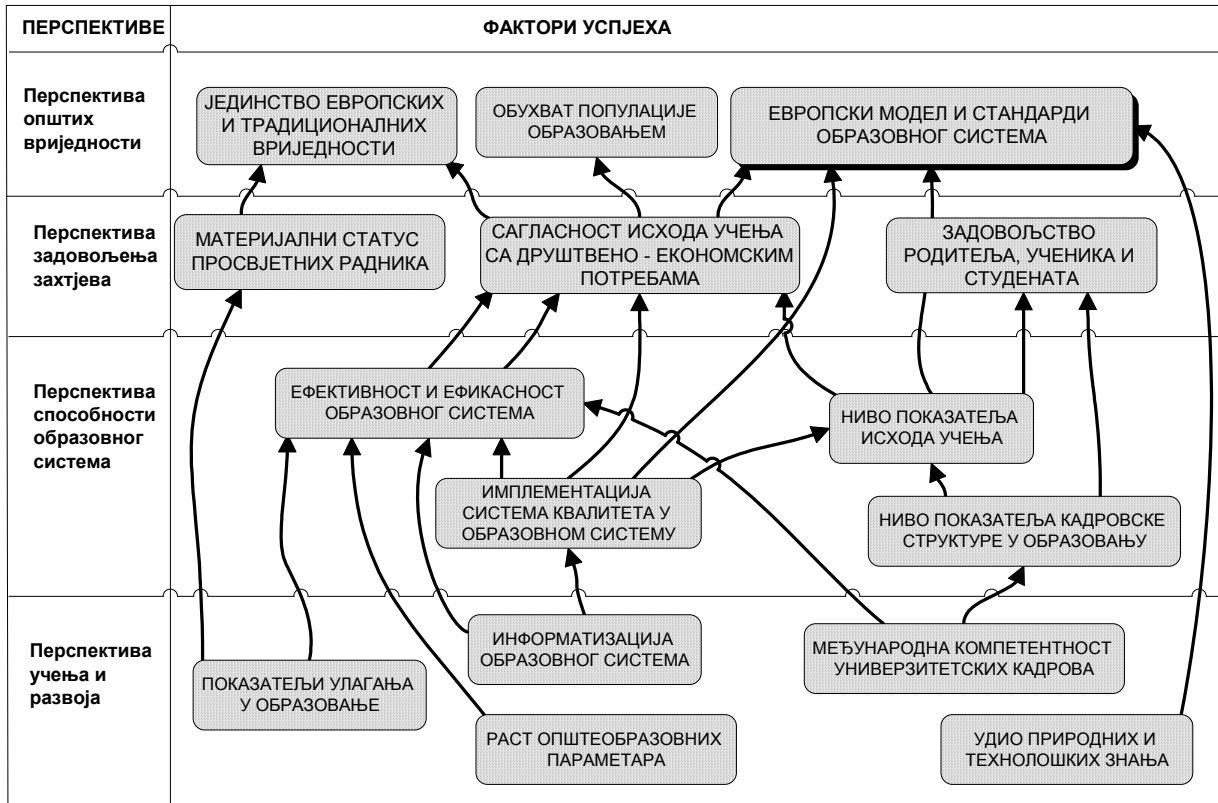
Међусобне узрочно–посљедичне везе ових перспектива (види слику 4.1) прате логику да су опште вриједности у зависности од нивоа задовољства заинтересованих страна, задовољство надаље зависи од способности елемената (институција) образовног система која је у функцији сталних напора на учењу, промјенама и развоју.

Слика 4.1: Везе између перспектива BSC

Даља методологија развоја BSC концепта заснована је на препознавању ФАКТОРА УСПЈЕХА, који су у корелацији са идентификованим стратешким циљевима.

Узрочно–последичне везе идентификованих фактора успјеха, као и њихову класификацију према одабраним перспективама за образовни систем Републике Српске приказани су у матрици на слици 4.2:

Слика 4.2: Матрица међузависности: ПЕРСПЕКТИВЕ – ФАКТОРИ УСПЈЕХА

Матрица међузависности је основ за изградњу система мјерила и перформанси – индикатора којим се омогућава континуирано праћење напретка у остваривању стратегија образовања, као и поређење укупне ефективности и ефикасности образовног система са референтним системима. Ово је и основ за изградњу погодног СТАТИСТИЧКОГ СИСТЕМА образовања.

4.2 Структура статистичког система образовања

С циљем успостављања интегралног и кохерентног статистичког система образовања, који ће прикупљати и анализирати у првом реду оне податке који су релевантни за доношење управљачких одлука надлежних институција, идентификоване стратегије мјерене факторима успјеха исказују се скупом егзактно мјерљивих индикатора. Ови индикатори, као и начин и период њиховог мјерења, основ су статистичког система образовања.

Образовне статистике, праћење образовних индикатора, анализа и извјештавање о стању образовног система Републике Српске треба да буду усаглашени са захтјевима EUROSTAT, OECD и UNESCO база података. У том смислу, потребно је радити на

развијању властитих методологија за прикупљање и обједињавање података и информација о образовању у Републици Српској, уз сарадњу са Републичким заводом за статистику Републике Српске и Министарством цивилних послова БиХ и уз координацију активности на усаглашавању методологија за прикупљање података у образовној статистици БиХ.

EU-ICBE пројекат је припремио образац за прикупљање и обраду података који има за циљ праћење развоја образовања и планирање и пројекције у образовном сектору. Овај образац се може по потреби допунити неким информацијама које су потребне или се кориговати на начин који је подесан за образовни систем Републике Српске.

Подаци се прикупљају у складу са међународном образовном класификацијом (ISCED97) и према дефиницијама у UOE приручнику.

Образац садржи податке по нивоима образовања:

- **Предшколско образовање** (процјена броја дјече узраста од три до шест година, процјена броја дјече овог узраста који похађају обданиште или предшколско образовање, процјена броја шестогодишњака, број шестогодишњака који похађају предшколске установе, број предшколских установа, број школа које пружају предшколско образовање, просјечна величина разреда, број дјече с посебним потребама у предшколским установама).
- **Основно образовање** (број ученика у 1. разреду, број ученика у 3. разреду, број ученика у 6. разреду, број ученика у 8. или 9. разреду, укупан број ученика, укупан број основних школа, просјечна величина школе, број подручних школа, број ученика у подручним школама, просјечна величина подручне школе, број школа које раде у једној, односно двије, односно три смјене).
- **Наставници у основном образовању** (број наставника разредне наставе, број наставника предметне наставе, укупан број наставника, број неквалификованих наставника по предметима, број недостајућих наставника, однос ученик/наставник, број осталих запослених, однос ученик/остали запослени).
- **Специјално образовање** (број школа које пружају специјално образовање, број ученика у специјалном образовању, број ученика који користе школски превоз).
- **Прекид основног образовања** (процјена броја дјече која не похађају основно образовање, проценат укупног броја дјече узраста за основну школу, процјена броја дјече који прекидају основно образовање).
- **Трошкови основног образовања** (трошкови на плате, однос плате/ученик, трошкови одржавања школског простора, остали трошкови, укупни трошкови, однос укупни трошкови/ученик).
- **Средње образовање** (број ученика који заврше основну школу, укупан упис у средње образовање, број рачунара по ученику).
- **Упис у средње образовање** (број уписаних ученика у први разред општег образовања, број уписаних у први разред трогодишњих школа, број уписаних у први разред четворогодишњих стручних школа, укупан број ученика).
- **Школе у средњем образовању** (укупан број школа, број трогодишњих школа, број четворогодишњих стручних школа, просјечна величина школе, број школа које раде у једној, односно двије, односно три смјене).
- **Наставници у средњем образовању** (број наставника у сталном радном односу, број неквалификованих наставника, број недостајућих наставника, однос ученик/наставник, број осталих запослених, однос ученик/остали запослени).

- **Специјално образовање и превоз ученика у средњем образовању** (број школа које пружају специјално образовање, број ученика у специјалном образовању, број ученика који користе школски превоз).
- **Завршавање и прекид средњег образовања** (број ученика који су завршили школу, процјена броја ученика који прекидају школовање).
- **Трошкови средњег образовања** (трошкови на плате, однос плате/ученик, трошкови одржавања школског простора, остали трошкови, укупни трошкови, однос укупни трошкови/ученик, број ученика који примају стипендију/кредит).
- **Студенти у високом образовању** (број ученика који заврше средње образовање, упис на државне факултете, укупан број студената на државним факултетима, укупан број студената који дипломирају на државним факултетима, упис на приватне факултете, укупан број студената на приватним факултетима, укупан број студената који дипломирају на приватним факултетима, упис на друге високошколске установе, укупан број студената на другим високошколским установама, укупан број студената који дипломирају на другим високошколским установама, укупан упис у високом образовању, укупан број студената у високом образовању, укупан број дипломираних студената, број одбрањених магистарских радова, број одбрањених доктората).
- **Број високошколских институција** (број државних универзитета, број факултета на државним универзитетима, број приватних универзитета, број факултета на приватним универзитетима, број осталих високошколских установа)
- **Трошкови високог образовања** (трошкови на плате, однос плате/студент, трошкови одржавања школског простора, остали трошкови, укупни трошкови, однос укупни трошкови/ученик, број студената који примају стипендију/кредит).
- **Образовање одраслих** (број установа које пружају образовање и обуку одраслих, процјена броја одраслих студената, процјена трошкова на образовање одраслих).

Успостављена статистика образовања, усаглашена са ЕУРОСТАТ методологијом, отвара могућности за стално праћење напретка образовног система у остваривању постављених стратешких циљева а истовремено пружа могућност поређења (benchmarking) са референтним образовним системима (земље у окружењу и европски образовни простор).

Benchmarking анализа и поређење вриједности индикатора са одабраним референтним образовним системима указује на оперативне циљеве образовног система Републике Српске. ЕУ стална група за индикаторе и основне показатеље развија систем европских индикатора образовања, а у овом моменту се образовни систем сагледава кроз слjedeћих 29 индикатора, које је утврдила и прихватила.

Наставници и тренери:

Индикатор п°1 Животна доб наставника

Индикатор п°2 Број младих људи

Индикатор п°3 Однос ученика и наставног особља

Способности и вјештине за друштво засновано на знању

Индикатор п°4 Завршавање вишег средњег образовања (четворогодишње)

Индикатор п°5 Ученици са лошим резултатима у учењу

Индикатор п°6-8 Способности у читању, математици и научним предметима

Индикатор п°9 Учешће у образовању или обуци лица која су у почетку имала низак ниво образовања

Математика, група предмета из природних наука, технологија

Индикатор п°10 Упис на студије математике, научне групе предмета и технологије

Индикатор п°11-13 Дипломци из математике, научне групе предмета и технологије

Улагање у образовање и обуку

Индикатор п°14 Јавна потрошња на образовање

Индикатор п°15 Приватна потрошња на образовне институције

Индикатор п°16 Потрошња фирми на сталну стручну обуку

Индикатор п°17-18 Укупна потрошња на образовне установе по ученику/студенту

Отворено окружење за учење

Индикатор п°19 Учешће у цјеложивотном учењу

Учинити учење привлачнијим

Индикатор п°20-21 Учешће у сталној стручној обуци

Индикатор п°22 Стопе учешћа у образовању

Индикатор п°23 Они који рано напуштају школу

Учење страних језика

Индикатор п°24 Ученици који уче старне језике

Индикатор п°25 Број научених страних језика

Мобилност

Индикатор п°26 Мобилност наставника и предавача обуке

Индикатор п°27-29 Мобилност ученика и полазника обуке

Поред европских (ЕУРОСТАТ) индикатора, развој и напредак образовног система Републике Српске пратиће се и скупом националних индикатора, који приказују динамику реализације посебних, националних циљева од специфичног значаја за образовни систем. За праћење реализације идентификованих стратешких праваца развоја образовног система Републике Српске, кроз развој образовне статистике, било би потребно утврдити следеће националне индикаторе:

- РСи Трендови инклузивности
- РСи Трендови међународних резултата и компетенција
- РСи Трендови задовољства родитеља, ученика и студената
- РСи Трендови малољетничке делинквенције
- РСи Трендови диспаритета тржишта рада
- РСи Плате и накнаде наставницима
- РСи Материјална улагања у наставни процес
- РСи Сертификати, интерне и екстерне евалуације и акредитације институција образовања
- РСи Резултати националних тестирања
- РСи Број рачунара по ученику
- РСи Примјена техника учења на даљину
- РСи Научне конференције са међународним статусом
- РСи Научни радови у часописима са SCI индексом

Развој статистичког и информационог система у образовању у својој основи треба да има могућност прикупљања и обраде података потребних за приказ образовног система Републике Српске према наведеним европским и националним индикаторима. Министарство цивилних послова већ је покренуло пројекте успостављања статистичко – информационе основе на нивоу БиХ и одговорне институције Републике Српске активно су укључене у овај процес. Главну улогу у овом процесу имају државни и ентитетски заводи за статистику, као и министарства образовања.

4.3. Управљање стратешким пројектима

С циљем надзора над реализацијом стратешких праваца и успостављених стратешких и оперативних циљева, примјењују се познате технике планирања и управљања пројектима. Примјеном ових техника стратешки план се разлаже на низ стратешких и оперативних пројеката, чија реализација води ка остваривању планираних циљева. У овој фази стратешког планирања могуће је извршити процјену потребних средстава и људских ресурса на реализацији стратешких пројеката, након чега је могуће планирати изворе финансирања (Буџет Републике Српске и буџети локалних заједница, буџети на нивоу БиХ, међународни фондови расположиви у процесу придруживања БиХ Европској Унији, фондови невладиног сектора и други).

Детаљи стратешких пројеката који треба да воде до остваривања мисије, визије, општих и стратешких циљева примјеном одабраних стратегија дају се у АКЦИОНОМ ПЛАНУ РЕАЛИЗАЦИЈЕ СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА ОБРАЗОВАЊА. Покретање и реализација ових пројеката врши се према познатим методологијама планирања и управљања пројектима. Надзор над реализацијом стратешких пројеката вршиће именовани експертски тим. У поступку планирања пројеката експертски тим ће анализирати пројекте планиране у другим секторским стратегијама и цијенити оправданост њихове интеграције. Такође ће анализирати расположивост доступних података и информација, те процјењивати потребу претходне израде изведених стратегија у циљу прецизног дефинисања улазних захтјева за пројекте.

4.4 Надзор над реализацијом и евалуација стратегије

Евалуација СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА врши се током реализације стратешких пројеката мјерењем и анализом скупа статистичких индикатора и показатеља и процјеном нивоа остваривања постављених општих и стратешких циљева. Резултат евалуације указује на потребне промјене стратегија и стратешких циљева, које се оперативно укључују у годишње планове институција и установа надлежних за образовни систем.

Анализом стања образовања и примјеном признатих метода стратешког планирања у претходним поступцима припреме СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА Републике Српске као што су SWOT и BSC, створене су претпоставке за планирање оперативних циљева који ће се реализовати спровођењем стратешких пројеката и чије вриједности ће пратити успостављени статистичко-информациони систем. Статистичка грађа и циљеви успостављају се управо на скупу идентификованих европских и националних индикатора. С обзиром на то да у вријеме израде овог документа статистички систем Републике Српске и БиХ не даје потпуне информације за идентификовани скуп индикатора, представљање података о циљевима је ограничене тачности и обима. Неки од ових индикатора истраживани су и анализирани и у Министарству просвјете и културе у спроведеним анализама стања образовања. Такође су урађена поређења са земљама у окружењу и просјецима ЕУ индикатора за које су били доступни статистички подаци,

чиме је отворена могућност планирања мјерљивих циљева за одабрани плански период. То су индикатори н°1, н°3, н°10, н°11-13, н°14, н°24, н°25 и н°27-29. У поступку успостављања система Републике Српске – БиХ образовне статистике, створиће се могућности анализе и преосталих 18 индикатора и добити потпунија слика квалитета система образовања у Републици Српској. Поред европских индикатора, потребно је успоставити статистику и за националне индикаторе који би могли да допринесу бољем сагледавању стања у образовном сектору Републике Српске.

Одабрани скуп европских и националних индикатора се даљом разрадом узрочно– посљедичних веза примјеном BSC методологије повезује са идентификованим мјерилима успјеха - стратегијама, тако да вриједности индикатора постају мјерило праћења реализације стратегија током планског периода. Наредна табела даје основне релације стратегија и индикатора, иако у стварности ове релације имају вишедимензионални и комплексан карактер. Статистички систем има задатак да за утврђене временске периоде извјештава о трендовима индикатора, на основу чега одговорне структуре у институцијама образовања могу да уочавају негативне трендове и да покрећу корективне акције или пројекте унапређења.

ПЕРСПЕКТИВЕ	МЈЕРИЛА УСПЈЕХА	ИНДИКАТОРИ
Перспектива општих вриједности	Европски модел и стандарди образовног система	н°26 Мобилност наставника и предавача обуке н°27-29 Мобилност ученика и полазника обуке
	Јединство европских и традиционалних вриједности	РСи Трендови инклузивности РСи Трендови међународних резултата и компетенција РСи Трендови малољетничке делинквенције
	Обухват популације образовањем	н°2 Број младих људи н°9 Учешће у образовању или обуци лица која су у почетку имала низак ниво образовања н°22 Стопе учешћа у образовању н°23 Они који рано напуштају школу
Перспектива задовољења захтјева	Задовољство родитеља, ученика и студената	РСи Трендови задовољства
	Сагласност исхода учења са друштвено – економским потребама	н°19 Учешће у цијеложивотном учењу н°24 Ученици који уче старне језике РСи Трендови диспаратитета тржишта рада
	Материјални статус образовања	РСи Плате и накнаде наставницима РСи Материјална улагања у наставни процес
Перспектива способности образовног система	Ефективност и ефикасност образовног система	н°5 Ученици са лошим резултатима у учењу н°6-8 Способности у читању, математици и научним предметима н°17-18 Укупна потрошња на образовне установе по ученику /студенту

	Имплементација система квалитета у образовном систему	РСи Сертификати, интерне и екстерне евалуације и акредитације институција образовања
	Ниво показатеља исхода учења	п°5 Ученици са лошим резултатима у учењу п°6-8 Способности у читању, математици и научним предметима п°25 Број научених страних језика РСи резултати националних тестирања
	Ниво показатеља кадровске структуре у образовању	п°1 Животна доб наставника п°3 Однос ученика и наставног особља
Перспектива учења и развоја	Информатизација образовног система	РСи Број рачунара по ученику РСи Примјена техника учења на даљину
	Раст опште – образовних параметара	п°4 Завршавање вишег средњег образовања (четворогодишње) п°19 Учешће у цјеложивотном учењу п°20-21 Учешће у сталној стручној обуци
	Показатељи улагања у образовање	п°14 Јавна потрошња на образовање п°15 Приватна потрошња на образовне институције п°16 Потрошња фирми на сталну стручну обуку п°17-18 Укупна потрошња на образовне установе по ученику /студенту
	Међународна компетентност универзитетских кадрова	п°26 Мобилност наставника и предавача обуке РСи Научне конференције са међународним статусом РСи Научни радови у часописима са SCI индексом
	Удио природних и технолошких знања	п°10 Упис на студије математике, научне групе предмета и технологије п°11-13 Дипломци из математике, научне групе предмета и технологије